

EPOHA ZDRAVLJA

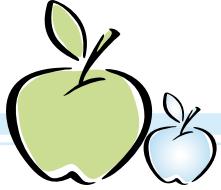
BROJ 5 GODINA II ZAGREB, SRPANJ 2006.

HRVATSKA MREŽA ZDRAVIH GRADOVA

Snimila: Katica Šarić

Vrijeme je slavlja!

Da, u pravu ste, ovo je slavljenički broj!

Ne zato što smo sretno doplovili do petog broja Epohe zdravlja, nego zato što je naš naizgled krhki čamac (sjećate se naslovnice prvog broja) vlastitom snagom stigao i do obala Cape Towna.

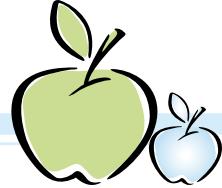
Na mjestu gdje se susreću najmoćniji oceani svijeta, mjestu koje faktički, ne samo simbolički, spajanjem različitosti rada novu kvalitetu, hrvatsko je javno zdravstvo dobilo svoje najveće priznanje ikad – nagradu za izvrsnost Odjela za globalno zdravlje Centara za kontrolu i prevenciju bolesti SAD-a.

Iako je nagrada dodijeljena

Doc. dr. sc. Selma Šogorić, dr. med. nacionalna koordinatorica Hrvatske mreže zdravih gradova, ssogoric@snz.hr

programu "Rukovođenje i upravljanje za zdravlje" tj. našim Zdravim županijama, ona je nagrada i Zdravim gradovima koji su im utrli put. Uspjeh projekta "Rukovođenje i upravljanje za zdravlje" sigurno je najslađa jabuka u voćnjaku zdravlja koji smo zajednički sadili. Mi – toliko (edukacijom, iskustvom, pozicijom koju obnašamo) različiti ljudi s istom potrebom djelovanja na stvaranju pravičnijeg i zdravijeg svijeta. Teško je čak i pobrojati sve sadržaje koji su nas

(Sizifove učenike) vezivali tijekom proteklih desetljeća. Djelovali smo prije rata, u ratu i poslije rata, na obnovi i razvoju zajednice, na jačanju starih, mladih, osoba s invaliditetom, obitelji, održivom razvoju, unaprjeđenju okoliša, zdravom urbanom planiranju, razvoju demokratske prakse sudjelovanja, jačanju kapaciteta nevladinog sektora, jačanju kapaciteta lokalne uprave, edukaciji menadžera u zdravstvu, izgradnji novih znanja i vještina javnozdravstvene profesije... i ništa nije bilo lako... i neće biti lako. I baš zato, makar na trenutak, zastanite... i proslavite! Zaslužili ste!

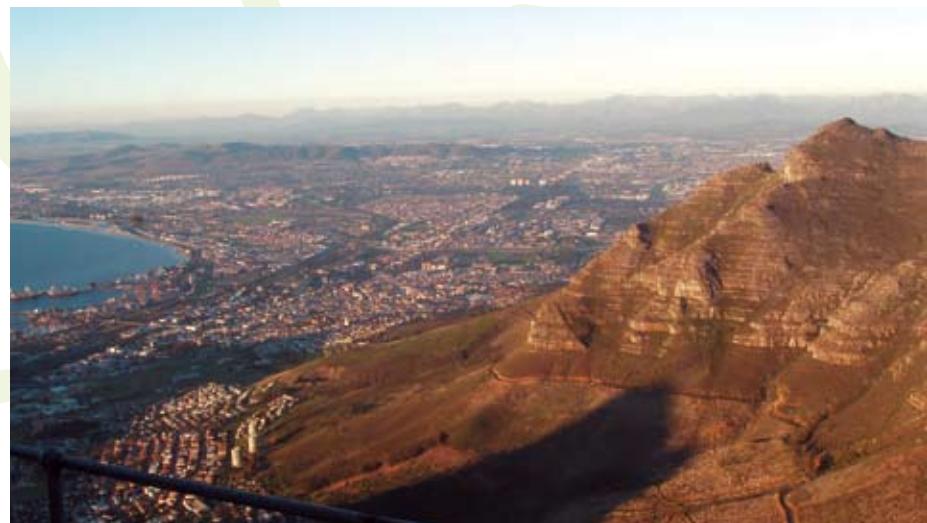

Nagrade i priznanja hrvatskim programima

Izvještaj s konferencije SMDP-a, Odjela za globalno zdravlje Centra za kontrolu i prevenciju bolesti

Sustainable Management Development Program (SMDP), Odjela za globalno zdravlje, Centra za kontrolu i prevenciju bolesti, postoji od 1992. U organizaciji tog ureda CDC-a svake se godine održava tečaj iz područja međunarodnog javno-zdravstvenog menadžmenta (Management International Public Health Course – MIPH), a program je orientiran na jačanje menadžerskih javno-zdravstvenih resursa u zemljama u razvoju diljem svijeta, te na području tranzicijskih zemalja jugoistočne Europe. Hrvatski predstavnici su 2001. prvi put sudjelovali na MIPH tečaju, kad je i osmišljen program Zdrave županije. Od tada i počinje službena suradnja s CDC-om, koji programu Zdrave županije pruža mentorsku pomoć. U periodu od 2002. do 2003. još četvero hrvatskih sudionika imalo se priliku educirati u Atlanti.

Od 2002. SMDP održava svoje redovne dvogodišnje konferencije, te se tom prigodom dodjeljuje Nagrada za izvrsnost (Management Training Program Excellence Award) – najboljem programu, kao i nekoliko Nagrada za najbolji primjenjeni projekt (Applied Management Learning Project Award). U ožujku 2006. Odjel za globalno zdravlje, Centra za kontrolu i prevenciju bolesti, Atlanta, SAD (Centers for disease control and prevention, CDC) dodijelio je programu Rukovođenje i upravljanje za zdravlje – Zdrave županije najveće priznanje koje je hrvatsko javno zdravstvo ikada dobilo – "Nagradu za izvrsnost" – Management Training Program Excellence Award 2006.

Uspjeh je još veći jer je projekt Istarske županije "Jedinica za karcinom dojke: Skraćenje trajanja dijagnostičke procedure žena s karcinomom dojke u Istri", kao dio programa Zdrave županije, dobio godišnju nagradu za najbolji primjenjeni projekt (Applied Management Learning Project Award 2006). Nagrade su predstvincima Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar" i Hrvatske mreže zdravih gradova (provoditeljima programa Zdrave županije), te Istarske županije i Zavoda za javno zdravstvo Istarske županije (provoditeljima projekta "Jedinica za karcinom dojke") uručene na 3. dvogodišnjoj konferenciji SMDP-a (Sustainable Management Development Programma), Odjela za globalno zdravlje, Centra za kontrolu i prevenciju bo-

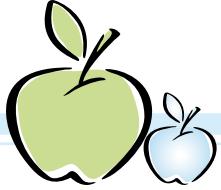
lesti, održanoj od 21. do 26. svibnja 2006. u Cape Townu u Južnoj Africi. U konkurenciji za nagrade sudjelovalo je tridesetak zemalja s programima i više od stotinu primjenjenih projekata.

Konferencija je ove godine održana pod nazivom Jačanje globalnog javno-zdravstvenog menadžerskog kapaciteta: Vodstvo, inovacija i održivost. Na samoj konferenciji u Cape Townu prisustvovalo je 98 sudionika iz 31 zemlje. Uvodna predavanja održali su: dr. Michael Mallison, direktor SMDP-a, CDC; gosp. Ebrahim Rasool, premijer Western Capea; dr. Yogan Pillay, Ministarstvo zdravlja Južnoafričke Republike; dr. Okey Nwanyanwu, CDC Ured Južna Afrika; prof. dr. sc. Marian Jacobs, dekan Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Cape Townu; dr. Akpa R. Gbary, Svjetska zdravstvena organizacija – Južnoafrički ured i dr. Delany Dovlo, Svjetska zdravstvena organizacija, Ženeva. U radnom dijelu održane su prezentacije programa koji se provode u Gvamu, Vijetnamu, Filipinima, Bocvani, Malaviju i Srbiji, a u posebnom dijelu prezentirani su nagrađeni programi i projekti.

Doc. dr. sc. Selma Šogorić održala je prezentaciju o nagrađenom programu Zdrave županije, a mr. sc. Danijela Lazarić-Zec prezentirala je nagrađeni projekt Istarske županije. Mnoštvo sudionika čestitalo je hrvatskim predstvincima na izvrsnom programu, a vodstvo SMDP-a izrazilo je želju da se 4. dvogodišnja konferencija SMDP-a održi 2008. u Hrvatskoj.

Tea Vukušić Rukavina, dr. med.
tvukusic@snz.hr

Kakvu smo to nagradu dobili i zašto, ili što su to "Zdrave županije"?

Program za razvoj javnozdravstvenog rukovođenja (SMDP) koordinirajući je ured Odjela za Globalno zdravlje Centra za kontrolu i prevenciju bolesti SAD-a u Atlanti. Centralni sadržaj njegovog djelovanja, od samog osnivanja početkom 90-ih godina, je provođenje edukacije javnozdravstvenih menadžera. Misao vodilja, pri osnivanju ovog Programa, bila je da će se podizanjem menadžerskog kapaciteta javnozdravstvenih profesionalaca postići bolja učinkovitost kako kod odabira, tako i kod implementacije javnozdravstvenih intervencija na terenu te time svršishodnije utrošiti novac koji (u ovom kontekstu najčešće donorske agencije) ulazu u zdravstvene programe (većinom zemljama u razvoju). Trening u trajanju od šest tjedana provodi se svake godine u Atlanti od rujna do listopada i završava "obranom programa" tj. prezentacijom projekta koji su sudionici razvili tijekom procesa edukacije. Tijekom godine mentori CDC-a rade na superviziji, odnosno pomažu bivšim studentima u implementaciji programa na terenu.

Suradnja Škole narodnog zdravlja "A. Štampar" i SMDP-a počela je 2001. godine potpomognuta sredstvima Otvorenog društva, New York. Tea Vukušić-Rukavina, tada najmladi znanstveni novak na Školi, i ja, "prekaljeni" predstavnik srednje generacije Štamparevaca, doble smo priliku prve procjene edukaciju i razviti program koji će (a) nama u Hrvatskoj biti značajan i primjeren,

postaviti temelje našoj budućoj suradnji sa (ne bez razloga najprestižnijim) Centrom za kontrolu i prevenciju bolesti, i (c) poslužiti kao model susjednim tranzicijskim zemljama (mahom bivše Jugoslavije) s manje javnozdravstvenog "kapitala" (što je bio izričit zahtjev sponzora tj. Otvorenog društva). Uz značajnu podršku Teinog supruga Tome i tada sedmomjesečnog sina Filipa (koji je slamao srca svih sudionika

edukacije) Tea i ja smo tijekom treninga u Atlanti razvile program "Health: Plan for it" koji je, uz manje korekcije po povratku kući, bio podloga nacionalnom programu "Rukovođenje i upravljanje za zdravlje u lokalnoj upravi i samoupravi" tj. popularno – Zdravim županijama.

Partnerski program

Program "Rukovođenje i upravljanje za zdravlje" krenuo je u "implementaciju" početkom 2002. godine kao partnerski program Ministarstva zdravstva, Ministarstva rada i socijalne skrbi, županija i Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar", Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ciljano kao oblik pomoći županijama u procesu decentralizacije sustava zdravstva i socijalne skrbi.

Program je polaznicima, članovima "županijskih timova za zdravlje" trebao (a) omogućiti stjecanje znanja i vještina iz područja rukovođenja, (b) unaprijediti njihovu međusobnu suradnju te (c) unaprijediti učinkovitost rada lokalne uprave i samouprave tj. omogućiti da resursi za zdravlje budu usmjereni upravo u područja u kojima postoje najveće potrebe i gdje će (intervencije) dati najbolje rezultate.

Županijske "timove za zdravlje" činilo je 9 do 11 predstavnika tzv. političke komponente (županijsko poglavarstvo), izvršne komponente (županijski odjel za

The CDC Sustainable Management Development Program
3rd Biennial Conference
Strengthening Global Public Health Management Capacity
May 21–26, 2006, cape Town, South Africa

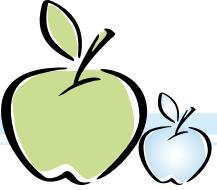
Management Training Program Excellence Award

A Counties Public Health Capacity-Building Program in Croatia: “Health–Plan for it”

Team: Selma Sogoric (MIPH '01)
Tea Vukusic Rukavina (MIPH '01)
Aleksander Dzakula (MIPH '02)
Sonja Grozic-Zivolic (MIPH '02)
Ognjen Brborovic (MIPH '03)

Nagrada CDC-a značajna je poruka nama samima da hrvatsko javno zdravstvo nije bilo "brend" samo u doba Andrije Štampara; ono je najkvalitetniji hrvatski proizvod i danas, s nama.

rad, zdravstvo i socijalnu skrb), tehničke komponente (županijski Zavod za javno zdravstvo, centri za socijalnu skrb ili druge institucije od županijskog značaja), te predstavnici zajednice (nevladinog, društvenog sektora i medija).

U najkraćim crtama edukacijski proces trajao je od 2002. do 2004. godine. Županijski su timovi edukaciju prolazili u "kohortama" (edukacijskim grupama) po tri županije istovremeno – u proljeće 2002. godine županije Dubrovačko-neretvanska, Istarska i Varaždinska, u jesen 2002. godine Županija vukovarsko-srijemska, Bjelovarsko-bilogorska i Krapinsko-zagorska. U 2003. godini edukaciju su prošle Županija

primorsko-goranska, Osječko-baranjska i Zagrebačka te Županija sisačko-moslavačka, Splitsko-dalmatinska i Virovitičko-podravska i kao zasebna grupa – Grad Zagreb. Posljednja, peta kohorta županija educirana je u 2004. godini i nju su činile županije Brodsko-posavska, Međimurska i Ličko-senjska.

Edukacijski "paket" činila su četiri edukacijska modula u trajanju od četiri dana. Svaki mjesec, četiri mjeseca zaredom, nakon intenzivne edukacije tijekom produženog vikenda tim bi dobivao "domaću zadaću" koju je trebao završiti do početka sljedećeg modula. Svaki je Modul imao jasno definiranu temu i zadatak:

1. Iza Modula "Funkcija procjene" domaća je zadaća bila napraviti procjenu zdravstvenih potreba zajednice i na temelju toga izraditi županijsku sliku zdravlja.

2. Nakon Modula "Planiranje za zdravlje" domaća je zadaća bila provesti participativno (uz konzultaciju sa svim dioničarima zdravlja u zajednici) odabir javnozdravstvenih prioriteta.

3. Iza Modula "Razvoj politike zdravlja" županijski su timovi za zdravlje trebali provesti vježbu analize prioriteta s lokalnim ekspertima i predložiti intervencije.

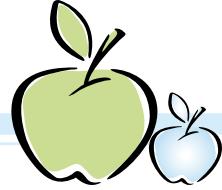
4. Nakon Modula "Funkcija osiguranja" timovi su trebali uboљićiti županijski plan za zdravlje.

Specijalizirane tematske radionice

Kako bi se osigurao kontinuitet provođenja programa, pružila mogućnost razmjene iskustava i uspostavio mehanizam pružanja trajne stručne potpore (županijskim timovima za zdravlje) projekt je već od 2003. nastavljen kroz okupljanje tzv. "menadžerskih trojki". Po završetku modularne edukacije svaka se kohorta županija priključila "starim" županijama sa svojim "reduciranim" županijskim timom sastavljenim od predstavnika županijske politike, uprave i javnozdravstvene struke. Osim redovitog sastajanja i do-edukacije županijskih menadžerskih trojki, u periodu od 2003. do 2006. organizirana je i serija specijaliziranih tematskih radionica (rano otkrivanje karcinoma dojke, rukovođenje kvalitetom u zdravstvenoj zaštiti, unapređenje kvalitete usluga za starije i projektnog menedžmenta) kroz koje su probitni županijski timovi za zdravlje proširivani novim članovima.

Iako na nacionalnoj razini program "Rukovođenje i upravljanje za zdravlje" teče linearno u kontinuitetu od 2002. godine, županije ga prolaze u dvije faze. Prva tzv. "edukacijska" faza završava izradom Županijske slike zdravlja i Strateškog okvira županijskog plana za zdravlje te njihovim usvajanjem (legitimizacijom) na županijskom Poglavarstvu i Skupštini. Druga "implementacijska" faza je kompleksnija, tijekom nje se izrađuju srednjoročni i godišnji planovi za zdravlje prema prioritetima, uspostavlja partnerstvo s izvršiteljima te implementiraju odabrane intervencije. Druga faza završava (2008. godine) evaluacijom postignutog te pokretanjem novog ciklusa planiranja za zdravlje lokalno.

No sve do sada opisano ne bi bilo dovoljno za osvajanje prestižne nagrade za izvrsnost Odjela za globalno zdravlje CDC-a. Broj polaznika modularnih edukacija (153) ili broj "do-educiranih" članova širih županijskih timova za zdravlje (isto toliko) ili broj uključenih sudionika u proces (tisuće)

samo je površna refleksija ostvarenoga. Prava mjera uspješnosti ovog programa je postignuta razina PROMJENE lokalno, nacionalno i međunarodno.

Uspješnost ovog programa mjeri se lokalno (a) razvojem sposobnosti planiranja i djelovanja, (b) razvojem sposobnosti odlučivanja o prioritetima i (na temelju njih) preraspodjelom resursa, te (c) partnerstvom zajednice, struke i politike. Svi petnaest županija koje su prošle modularnu edukaciju provelo je participativnu procjenu potreba i izradilo Županijsku sliku zdravlja, odabralo javnozdravstvene prioritete te izradilo okvire županijskog plana za zdravlje oslanjajući se na svoju zajednicu, struku i politiku. Pet županija koje nisu prošle modularnu edukaciju, nije to učinilo.

Nacionalno, ovaj je program, kroz najčešće odabrane prioritete od strane županija, pokazao što su hrvatski izazovi u promicanju zdravlja (kardiovaskularne bolesti, neodgovarajuća skrb o starima, duševno zdravlje, maligne bolesti /Ca-dojke, bronha, debelog crijeva/, rano pijenje kod mladih, nesreće, kvaliteta zdravstvene zaštite, alergije) i kako ih se može uspješno adresirati kroz reorientaciju sustava zdravstvene i socijalne skrbi, jačanje partnerstva s neprofitnim građanskim sektorom te izborom primjerenih javnozdravstvenih intervencija.

Može se uspješno planirati za zdravlje

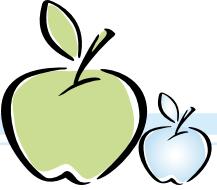
Međunarodno, ovaj je projekt dokaz da se može (uspješno) planirati za zdravlje i "od zajednice prema gore" te nova tehnologija (know-how) koja primjerom pokazuje kako to činiti.

I na kraju, no ne manje značajno – ovaj je program potvrdio značaj politike i nužnost njezinog informiranog uključivanja u odlučivanje o zdravlju, vrijednost struke, posebice javnozdravstvene profesije te moć sinergije – pozitivnog kumulativnog učinka različitosti i suradnje. Ključ uspjeha ovog programa upravo leži u povezivanju štamparske javnozdravstvene tradicije i (edukacijske-istraživačke-aplikacijske) inovacije, znanosti i prakse, znanja i djelovanja, formalnog i neformalnog pristupa, projektnog i organizacijskog menadžmenta, kvalitativnoanalitičkog i kvantitativnoanalitičkog pristupa te iskustva zrelosti i entuzijazma mladosti.

Nagrada CDC-a značajna je poruka nama samima da hrvatsko javno zdravstvo nije bilo "brend" samo u doba Andrije Štampara; ono je najkvalitetniji hrvatski proizvod i danas, s nama.

Doc. dr. sc. Selma Šogorić, dr. med.
ssogoric@snz.hr

Iz intervjuja Selme Šogorić, Vjesnik 24. i 25. lipnja 2006.

Žive li i danas Štamparove ideje?

– Da, i to snažnije nego prije desetak godina. Jedna od značajki projekta "Zdrave županije", za kojim smo nagrađeni, jest jačanje javnozdravstvenih kapaciteta. Danas imamo i više specijalizanata za javno zdravstvo, za razliku od devedesetih kad ih po županijama nije bilo. Županijski su zavodi osnovani tek 1996., a osnaženi su na tragu Štamparova doba upravo u ovom projektu, kao nositelji procjene stanja zdravlja, izrade strateških dokumenata, odabira prioriteta i koordinatori svih aktivnosti.

Kako djeluju na terenu i u kontaktu s praktičnom medicinom?

– Odličan je primjer Istarska županija koja je za projekt "Jedinica za karcinom dojke" kojim se skraćuje vrijeme za dijagnostički postupak, u sklopu "Zdravih županija" također dobila CDC-ovu nagradu. Zavod je bio koordinator, a program ne bi mogao funkcionirati da se nije povezao s istarskim Domom zdravlja i Općom bolnicom u Puli i to kao partner, a ne autoritet odozgo. Na nacionalnoj razini, godinama se pokušava provesti nešto slično, ali bez uspjeha jer nema koordinacijske ustanove koja bi pozivala žene na pregled, ordinacije obiteljske medicine da daju popis onih koje moraju na pregled te bolnice za mamografiju i kliničku obradu.

Tko plaća te aktivnosti?

– Same županije. Odjeli za socijalnu medicinu pri županijskim zavodima, nakon odabira pet prioritetnih intervencija za zdravlje, pomažu u provedbi. Tek manji dio, i to vezano uz mamografiju, sufinancira Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje.

Pokazuju li županije volju za to s obzirom na besparicu kad treba sanirati dužne županijske bolnice?

– I te kako. Na primjer, Zagrebačka županija je na početku projekta izdvajala između 100.000 i 150.000, a nakon dvije godine – 600.000 kuna. Očito je prepoznala vrijednost zdravlja, a tako se novac iz županijskih proračuna vraća u zdravstveni sustav ili nevladinom sektoru koji provodi intervencije. Županije su i zakonski obvezane da djelomično financiraju timove socijalne medicine u

zavodima javnog zdravstva. Zahvaljujući projektu, one danas znaju zašto plaćaju te timove, za razliku od vremena kad je to bio veliki problem.

Kakvo je stanje javnog zdravstva u nas u odnosu na razvijene zemlje? Koja nam je od njih uzor?

– Meni je to Velika Britanija čiji sustav poznajem, jer sam se dobrim dijelom tamo školovala za javno zdravstvo. Sredstva za zdravstvo tamo su decentralizirana, a imaju i oko 700 specijalista javnog zdravstva. U Hrvatskoj ih trenutačno imamo možda 30, a trebali bismo najmanje dvostruko više u odnosu na broj stanovnika. No, radimo na tome. Ministarstvo zdravstva u posljednjih nekoliko godina odobrava veći broj specijalizacija.

Kako je javno zdravstvo prošlo u aktualnoj reformi?

– Loše. Naime, djelokrug rada Ministarstva ograničen je već imenom – to je Ministarstvo zdravstva, a ne zdravlja, što nije isto. Trebali bismo imati posebno zdravstvenu politiku, a zdravlje pridružiti drugom resoru ili mu dati ministarstvo. U zemljama Europske unije zdravlje je kao dio zaštite potrošača u nadležnosti ministarstva gospodarstva. Zdravlje je gospodarski fenomen. S boležljivom nacijom i niskom stopom rođenih nema razvoja.

Što u tom smislu nedostaje reformi?

– Šire fokusiranje. Zdravstveni sustav vjećito se reformira iznutra, interventno prema bolesnima, što nema veze s javnim zdravstvom i narodnim zdravljem. Trajno je u fokusu interesa samo petina onog što bi trebalo biti. Režu se troškovi i prava pacijenata umjesto da se definira zdravstvena politika koja će integrirati i interventne sustave drugih ministarstava – socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, nevladin sektor...

Kakvo je zdravstveno stanje nacije iz perspektive Škole narodnog zdravlja?

– Kvantitativni pokazatelji, broj umrlih, rođenih, pobola..., nisu interpretirani tako da bi oni koji odlučuju razumjeli pravo stanje stvari. Stoga smo u naš projekt uveli kvalitativne pokazatelje i participativne procjene. Tako smo prvu nacionalnu studiju zdravlja imali tek 2003. iz koje smo vidjeli stupanj rizičnog ponašanja, broj pušača, alkoholičara, visokotlakaša... Na temelju tih podataka možemo odrediti nacionalne prioritete. Da smo na pravom putu,

potvrđuje činjenica da su te prioritete prepoznale i sve uključene županije. Primjerice, to su kardiovaskularne bolesti, a nas tu posebno zanima zašto umiru mlađi od 65 godina. Detektirani su i problemi starijih, te obitelji s članom koji ima posebne potrebe.

Što je konkretno nakon toga napravljeno?

– U šest županija, Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Istarskoj, Primorsko-goranskoj i Osječko-baranjskoj, koje su pristupile projektu, najprije se građane informiralo o njihovim pravima jer mnogi o njima nisu imali pojma niti su ikoga o tome mogli pitati. Isplivao je i problem alkoholizma mlađih. Očito je da zabrana prodaje alkohola mlađima od 18 godina nije dala rezultate, a zakazala je i obiteljska razina. Zbog toga je niz projekata "Zdravog grada" usmjeren na pomoć obitelji. Problem su i visoke stope razvoda. Mladi ulaze u brak nespremni, a posljedica je rast maloljetničke delinkvencije deset godina nakon raspada braka. Za poremećaje u obitelji očito nema prave podrške na pravom mjestu. Trudnički tečajevi trebali bi, primjerice, biti i priprema odgovornog ponašanja prema novom članu. Osim toga, mentalno zdravlje nacije trebalo bi proglašiti prioritetnim društvenim problemom jer su rat i tranzicija ostavili velike tragove. Nije riječ samo o PTSP-u, nego i depresiji, pogotovo među nezaposlenima, te stresu.

Ne bi li Škola trebala i politički djelovati?

– To je važna komponenta projekta "Zdravih županija" i javnog zdravstva. Ne zaboravimo da je Štampar bio najuspješniji upravo kad je imao političku moć. Važno je da županije svojim odlukama prate naše projekte, da se daju odgovarajući resursi i strpljivo, bez obzira na mandate, čekaju rezultati. Oni ne dolaze preko noći kao u kampanjama koje su, dokazano, kratkog daha.

Kako u tome mogu sudjelovati građani?

– Neka otvore našu internetsku stranicu www.zdravi-gradovi.com.hr/hr/ gdje mogu vidjeti sliku zdravlja svoje županije i što je napravljeno za njihov novac. Mogu djelovati poput grupa za pritisak i podsjetiti na odgovornost svoje lokalne vlasti.

Biserka Lovrić

Ambulanta za bolesti dojke – projekt skraćivanja trajanja dijagnostičkog postupka kod žena s karcinomom dojke u Općoj bolnici Pula

Svjetsko priznanje istarskom projektu

Ukupno upravljanje kvalitetom (Total Quality Management – TQM) je proces koji sve više koriste u zdravstvu kako bi unaprijedili kvalitetu i krajnje rezultate pružene skrbi. On predstavlja sustavno uključivanje timova zdravstvene zaštite na identificiranju temeljnih uzroka nepotrebnih varijacija u procesima i krajnjim rezultatima skrbi te na poduzimanju korektivnih i preventivnih akcija s ciljem kontinuiranog unaprijeđenja pružanja skrbi pacijentu.

Krajem svibnja 2004. u Uvali Scott organizirana je edukacija Uvod u ukupno upravljanje kvalitetom/Total Quality Management (TQM). Organizatori su bili Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar" i Centar za kontrolu i prevenciju bolesti (CDC) iz Atlante, SAD. S obzirom na to da je Istarska županija u procesu strateškog planiranja za zdravlje (Rukovođenje i upravljanje za zdravlje) ranije prepoznaла pet javnozdravstvenih prioriteta, među kojima i rak dojke, dogovoren je da se na edukaciju uputi tim iz Opće bolnice Pula koji će biti

kompetentan za navedeni prioritet. Tijekom edukacije tim je dugo trajanje obrade kod bolesti dojke odabralo kao organizacijski problem unutar svoje ustanove koji žele unaprijediti.

Radom po TQM metodologiji postignuti su planirani rezultati te su početkom 2006. dokumentirani i poslani na raspisani natječaj Odjela za globalno zdravlje CDC-a. U ožujku 2006. primili smo obavijest da je istarski TQM projekt nagrađen za najbolji aplicirani projekt, a krajem svibnja na Konferenciji CDC-a u Cape Townu, JAR, nagrada je predstavnici tima i službeno uručena.

Cilj ovog rada je prikazati proces i rezultate koji su ostvareni primjenom TQM metodologije.

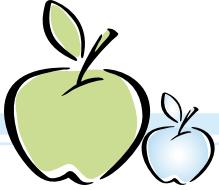
Ravnatelj Opće bolnice Pula je na edukaciju uputio onkologinju koja je tijekom edukacije odabrana za voditeljicu tima, radiologa i medicinsku sestruru u Onkološkoj ambulanti. Timu su se priključili kao facilitatori i ekonomistica iz Hrvatskog zavoda za

zdravstveno osiguranje Područnog ureda Pazin, te članice županijskog tima: pročelnica Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu skrb i rad Istarske županije i voditeljica Službe za socijalnu medicinu Zavoda za javno zdravstvo Istarske županije. Tijekom edukacije timovi su na osnovi kvalitativne metode odabrali jedan organizacijski problem unutar svoje ustanove – istarski TQM tim je odabrao dugo trajanje obrade kod bolesti dojke u Općoj bolnici Pula. Važni kriteriji u odabiru problema bili su utjecaj na vanjske korisnike/pacijente i potreba za unaprijeđenjem.

Po povratku s edukacije tim je krenuo u odradu prvih zadataka i doradu samog projekta. U prvom koraku analizirani su podaci o tijeku i trajanju dijagnostičkog postupka kod 34 žene koje su zbog raka dojke operirane u Općoj bolnici Pula u razdoblju od prosinca 2003. do svibnja 2004. To su podaci koji se ne prate rutinski i koje nije moguće virtualno dohvatiti. Podaci su ukazivali na 18 žena koje su obradu otpočele s mamografijom, odnosno 16 žena koje su obradu otpočele pregledom kod onkologa bez prethodne mamografije. Kod žena koje su otpočele obradu s onkologom dijagnostički postupak je trajao 44 dana, dok je kod žena koje su otpočele s mamografijom trajao 54 dana. Sveukupno kod 34 žene dijagnostički postupak je trajao u prosjeku 49 dana. Prateći duljinu trajanja međukoraka dijagnostičkog postupka nađeno je najduže trajanje postupka od mamografije do javljanja onkologu (34 dana), dok je od javljanja onkologu do obavljene mamografije i ultrazvuka proteklo 17 dana.

Na osnovi nađenog definiran je problem: kod žena koje su u razdoblju od prosinca 2003. do svibnja 2004. operirane u Općoj bolnici zbog karcinoma dojke dijagnostički postupak do operacije trajao je u prosjeku 49 dana, što rezultira nezadovoljstvom pacijentica

Uzroci, protumjere i praktične metode

Uzrok	Protumjera	Praktična metoda
neadekvatno informatičko umrežavanje dijagnostike i specijalističkih ambulanti	unaprijediti informatičko umrežavanje	nabava računala i izrada računalnog programa
nekorištenje mogućnosti "crna na crvenu uputnicu" internih bolničkih uputnica kod	unaprijediti proceduru kod hitnoće	"crna na crvenu uputnicu"
nema potrebne organizacije rada Ambulante za dojku	organizirati Ambulantu za dojku	razraditi i dogovoriti rad Ambulante za dojku kroz sastanke svih zainteresiranih
slaba organizacija rada na šalteru radiologije kod dogovaranja hitnoće	poboljšati organizaciju rada na šalteru kod prijema hitnoće	sastanak s voditeljem radiologije
nedovoljna informiranost i psihološka priprema pacijentica	omogućiti informiranje i psihološki suport pacijentica	psihološko savjetovalište

i nepotrebnim odgađanjem dijagnoze i terapije.

Postavljen je zadatak unaprjeđenja: smanjiti prosječno trajanje obrade žena s karcinomom dojke na 24 dana u razdoblju od 1. lipnja 2004. do 31. svibnja 2005.

Analizirani su uzroci problema uz korištenje dijagrama riblje kosti i izrađena je matrica protumjera. Sažeto na tablici gore prikazani su uzroci, te odabrane protumjere i praktične metode.

Također su razrađeni zadaci, odgovorne osobe i rokovi izvršenja. Tako je pisanje "crnih na crvenu uputnicu" – internih bolničkih uputnica za dijagnostiku krenulo već od 1. lipnja 2004. Ove se uputnice pišu samo onda kad je prema procjeni onkologa riječ o hitnim slučajevima za koje bez dijagnostičkog postupka nije moguće postaviti sigurnu dijagnozu.

Također je nakon razgovora s voditeljem radiologije poboljšana organizacija rada šaltera i hitnoće se primaju na mamografiju istog dana.

Psihologinja koja vodi psihološko savjetovalište za oboljele od raka na usluzi je Ambulanti.

Počelo je osmišljavanje rada Ambulante za dojku, najprije razgovorima unutar Odjela za onkologiju i Djalatnosti za unutarnje bolesti, a zatim i razgovorima s radiologijom, patologijom i citologijom.

Projekt je u listopadu 2004. prikazan na sastanku voditelja djelatnosti te na stručnom vijeću Bolnice. Odlukom Upravnog vijeća u studenom 2004. Ambulanta za dojku ušla je u pravne akte Bolnice. Početkom 2005. počelo je uređivanje prostora Ambulante sa svim popratnim sadržajima te nabava dodatne opreme za što je Istarska županija osigurala 100.000 kn. Učenici Osnovne

škole Veruda iz Pule oplemenili su prostorije sa 160 svojih crteža.

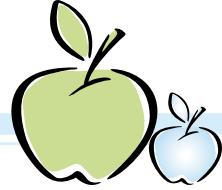
Bolnički informatički sustav je nadograđivan u dvije faze: u prvoj fazi u travnju 2005. započeo je unos u bazu podataka pacijentica koje ulaze u Ambulantu za dojku, a od lipnja mogućnost pristupa unesenim podacima radilištima koja su uključena u dijagnostički i terapijski postupak (onkolog, kirurg, radiolog). Planirano je virtualno povezivanje i drugih radilišta unutar (patologija, citologija) i izvan Bolnice (radiološke ordinacije u Istri). Tim se tijekom prve godine projekta sastajao najmanje jednom mjesечно radi evaluacije provedbe i uklanjanja mogućih prepreka, a takav kontinuitet rada traje i dalje.

Standardizacija je provedena tako da postoje smjernice za proceduru u Ambulantni za bolesti dojke te tromjesečni monitoring rezultata i rasprava.

Rezultati projekta nakon godinu dana

Po dovršetku opremanja i uređenja prostora Ambulante za dojku ona je svečano otvorena u svibnju 2005., a na press konferenciji organiziranoj tim povodom u Općoj bolnici Pula u nazočnosti župana, županijskog tima za zdravlje te ravnatelja i rukovoditelja bolničkih djelatnosti, prezentirani su jednogodišnji rezultati projekta. Pisana informacija o Ambulantu upućena je svim

obiteljskim liječnicima i ginekolozima u Istarskoj županiji.

Nadograđen je bolnički informatički sustav te unaprijeđeno virtualno komuniciranje između onkologije, radiologije i krurgije. Žene upućene iz Ambulante za bolesti dojke obavljaju bez čekanja hitnu mamografiju. Tako je 54 žena upućeno na daljnju hitnu obradu uz prosječno trajanje obrade do povratka onkologu od 6 dana, a otkriven je rak dojke kod 13 žena.

Psihološko savjetovalište za oboljele od raka koje djeluje pri Ligi za borbu protiv raka Pula surađuje s Ambulantom uz mogućnost suporta ženama koje odgadaju dijagnostički proces.

Dogovorene protumjere s kojima se počelo praktički odmah nakon TQM edukacije dovele su do ostvarenja ciljeva nakon godine dana provođenja projekta kako je bilo planirano:

- kod 56 operiranih žena ukupno prosječno trajanje dijagnostičkog postupka bilo je 25,71 dana (ranije 49,29 dana)

- kod žena koje su obradu započele dolaskom onkologu te nakon toga krenule u dijagnostičke pretrage (neke redovnim putem, a neke preko "crne na crvenu uputnicu") prosječno trajanje dijagnostičkog postupka bilo je 22,79 dana (ranije 44,06 dana)

- kod žena kod kojih obavljanje pretraga (mamografija, UTZ, citologija) prethodi onkološkom pregledu prosječno trajanje dijagnostičkog postupka bilo je 27,91 dana (ranije 53,94 dana).

Trajanje kritičnih koraka se također smanjilo i to:

- od onkologa do mamografije i ultrazvuka na 4,43 dana (ranije 17,09 dana)
- od mamografije ili ultrazvuka do onkologa na 16,11 dana (ranije 34,13 dana).

Rezultati nakon završetka projekta

Sažetak o Ambulanti za bolesti dojke/TQM projektu prihvaćen je od strane znanstvenog odbora 13. EUPHA-e (Europske konferencije javnog zdravstva) te je u obliku postera

prezentiran u studenom 2005. u Grazu, Austrija, i sažetak objavljen u supplementu European Journal of Public Health.

Pokrenut je edukacijski centar za trajno usavršavanje obiteljskih liječnika o raku dojke, organiziran kao suradnički projekt Lige za borbu protiv raka Pula i Odjela za hematologiju i onkologiju Dijelatnosti za unutarnje bolesti Opće bolnice Pula i provedeno pet tečajeva za liječnike.

Bilježimo daljnje skraćivanje trajanja dijagnostičkog procesa te porast od 25 posto u broju žena koje su posjetile Ambulantu u odnosu na prethodno razdoblje (siječanj – travanj 2005. = 577 žena; siječanj – travanj 2006. = 721).

U slučajevima kad žena prvo dolazi onkologu i on je upućuje na daljnje pretrage (bez obzira hitnom ili regularnom procedurom), cilj smanjenja prosječnog trajanja obrade žena s karcinomom dojke na 24 dana je postignut i premašen (iznosi 22,79 dana odnosno 20,14). Posebno je smanjeno trajanje procesa od onkologa do mamografije odnosno ultrazvuka (sa 17,09 na 4,43 dana). Tome je značajno pridonijela primjena crne na crvenu uputnicu".

Smanjeno je trajanje obrade u slučajevima kada obavljanje pretraga (mamografija, ultrazvuk, citologija) prethodi onkološkom pregledu (s 53,94 na 27,91 dana odnosno 24,66), te je i ovaj cilj gotovo ostvaren. Okolnosti koje su otežale postizanje ovog cilja su:

- a) program virtualnog povezivanja (onkolog – radiolog – kirurg) je profunkcionirao tek krajem prve godine projekta tako da onkolog može vidjeti sve patološke mamograme (pa i one koje nije sam uputio)
- b) mamografiju rade i druge ugovorne i privatne radiološke ordinacije (izvan Opće bolnice) te je stoga dio sustava izvan naše "kontrole".

Ipak, podaci pokazuju da je smanjeno trajanje procesa od mamografije do onkologa s 34,13 na 16,11 dana. Tome je značajno pridonijela promjena rada šaltera radiologije i promptna obrada žena upućenih na mamografiju kao hitnoča. No, ne možemo zanemariti ni čitavo okruženje Istarske županije i druge aktivnosti koje se provode na senzibilizaciji javnosti za rano otkrivanje raka dojke.

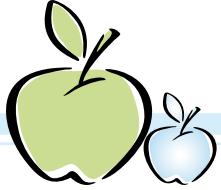
Slijedi rad na dalnjem unaprijeđivanju virtualne povezanosti unutar same Opće bolnice Pula (patolog, citolog) kao i napor za informatičko umrežavanje drugih radioloških ordinacija s Ambulantom za dojku kako bi još bolje koordinirali skrb o ženama s rakom dojke te ubrzali dijagnostičku i terapijsku proceduru. U budućnosti bit će nužne daljnje modifikacije bolničkog informatičkog sustava kao što je generiranje obavijesti o ženi koja odgada dijagnostičku proceduru, a posebno monitoring trajanja dijagnostičkog procesa (mjesečni, tromjesečni, šestomjesečni i godišnji izvještaji).

Vjerujemo da smo postigli i dodatne vrijednosti projekta: unaprijeđena je komunikacija među djelatnostima Bolnice (osobna i virtualna), veće je zadovoljstvo uslugama kod korisnika i veće zadovoljstvo organizacijom rada kod liječnika u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

U razdoblju od 1. lipnja 2004. do 31. svibnja 2005. smanjen je prosječan broj dana trajanja obrade žena s karcinomom dojke za 23,58 dana, a do 30. travnja 2006. za 26,33 dana. Cilj smanjenja prosječnog broja dana trajanja obrade žena s karcinomom dojke na 24 dana je postignut u slučajevima kad žena prvo dolazi onkologu i on je upućuje na daljnje pretrage. Ovo iskustvo ukazuje da je TQM metodologija primjenjiva u našim uvjetima i da uz kontinuirani i predani rad može dati vrijedne rezultate na zadovoljstvo zaposlenih i, što je najvažnije, korisnika usluga.

Danijela Lazarić-Zec

Zavod za javno zdravstvo Istarske županije Marija Tatković (Opća bolnica Pula), Romanita Rojnić (Istarska županija), Zoran Cukon i Jolanda Šumberac (Opća bolnica Pula), Ornella Gruijić-Cukon (Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje)

Svečanost povodom dodijeljenih nagrada Centara za kontrolu i prevenciju bolesti "Zdravim županijama"

Uspjeh hrvatskog javnog zdravstva

Program i projekt "Rukovođenje i upravljanje za zdravlje – Zdrave županije", u kojem je sudjelovalo petnaest hrvatskih županija i Grad Zagreb, sa 153 sudionika, ove je godine dobio Nagradu za izvrsnost (Management Training Program Excellence Award 2006.) Odjela za globalno zdravlje Centra za kontrolu i prevenciju bolesti iz Atlante, (CDC – Centers for Disease Control and Prevention) iz SAD. To je najveće priznanje koje je hrvatsko javno zdravstvo ikada dobilo, a uspjeh je to veći što je i projekt Istarske županije "Jedinica za karcinom dojke: Skraćenje trajanja dijagnostičke procedure žena s karcinomom dojke u Istri", kao dio programa Zdrave županije, dobio godišnju nagradu za najbolji primjenjeni projekt – Applied Management Learning Project Award 2006.

Uspjeh hrvatskog javnog zdravstva to je veći što je u konkurenciji za nagrade sudjelovalo trideset zemalja, s vrlo jakim programima i stotinu primjenjenih projekata. Zanimljivo je da su projekti Istarske županije već drugi put, u vrlo jakoj javnozdravstvenoj svjetskoj konkurenciji, dobitnici ove prestižne nagrade.

Nagrada je hrvatskim predstavnicima, na čelu s voditeljicom programa doc. dr. sc. Selmom Šogorić iz Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar" iz Zagreba, uručena na svečanosti u Cape Townu u Južnoj Africi, u svibnju na 3. dvogodišnjoj konferenciji SMDP-a (Sustainable Management Development Program) Centra za kontrolu i prevenciju bolesti, a početkom lipnja

priredjena je svečanost za sudionike projekta u novoobnovljenim prostorima ŠNZ "Andrija Štampar".

Hrvatski program "Rukovođenje i upravljanje za zdravlje – Zdrave županije", započeo je 2002. godine kao partnerski projekt tadašnjeg Ministarstva zdravstva, Ministarstva rada i socijalne skrbi, Županija, ŠNZ "Andrija Štampar", Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatske mreže zdravih gradova uz mentorsku pomoć CDC-a iz Atlante.

Zdravlje je univerzalno i zdravlje je ne samo najveće bogatstvo nego i cilj svakog čovjeka i zajednice. Međutim, svaki kutak na kugli zemaljskoj, pa tako i svaka županija prevenciji zdravlja mora posvetiti više pozornosti. Cilj programa je bio ojačati javnozdravstveni i upravljački kapacitet lokalne samouprave,

te putem modularne edukacije pružiti pomoć u izradi i implementaciji strateških, županijskih dokumenata za zdravlje. Za mnoge u početku pomalo neobičan pristup rješavanju javnozdravstvenih problema iznjedrio je niz sjajnih projekata s vrlo zapaženim rezultatima priznatima i u svijetu.

Prestižna nagrada donijela je programu i podršku Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi koje će osigurati sredstva za nastavak modularne edukacije županija koje nisu uspjeli organizirati početak projekta. S početkom, tijekom i rezultatima programa Zdrave županije, doc. dr. sc. Selma Šogorić upoznala je na svečanosti u Zagrebu i dr. Renata Mittermayera, pomoćnika ministra zdravstva i socijalne skrbi u sektoru Uprave za stručno-medicinske poslove, direktora ŠNZ-a "Andrija Štampar" prof. dr. Luku Kovačića, prof. dr. Jurja Gebera, prodekanu Medicinskog fakulteta u Zagrebu, te predstavnike županija i gradova, a tim Istarske županije na čelu s dr. Danijelom Lazarić-Zec prezentirao je nagrađeni projekt.

Kroz program Zdrave županije zaživio je niz značajnih i dugoročnih projekata na lokalnoj razini, što i jest konačni cilj, jer svaka se "slika zdravlja" temeljila na participativnim procjenama zdravstvenih potreba u županijama i odabiru pet glavnih javnozdravstvenih prioriteta. U konačnici, na temelju Strateškog okvira Plana za zdravlje definirali su se i razradili akcijski planovi za djelovanje u području odabranih prioriteta. Programima i mnoštvom županijskih projekata doista je započela i nastavlja se nova epoha zdravlja, ponešto drugačija od stereotipa na koje smo navikli.

Ana Diklić

Motovun – Grad zdravlja

Dvanaest godina Ljetne škole unapređenja zdravlja

Motovun je smješten u središtu Istre, na vrhu strma, 277 metara nad morem visoka brežuljka koji dominira dolinom rijeke Mirne, a razvio se na mjestu prapovijesne gradine. Od ranoga srednjeg vijeka utvrda mijenja feudalne gospodare, a od 1278. do 1779. u vlasništvu je Venecije. Najstarija, kružna jezgra naselja zaštićena je dobro očuvanim zidinama iz XIII./XIV. stoljeća, s četverokutnim obrambenim kulama. Unutrašnja gradska vrata imaju ranogotička obilježja. Među zgradama predgrađa nalazi se i hospicij iz 1622. godine. Gradska loža, iz XVII. stoljeća, smještena je poput vidikovca na platou bivše obrambene kule. Prepoznatljivi simbol Motovuna, romaničko-gotička zvonik-kula s nazubljenim prsobranom je, kao i zidine, iz XIII./XIV. stoljeća. Ispod cijelog središnjeg trga nalazi se spremište javne cisterne.

Od 1978. godine Motovun Group Association, međunarodno udruženje izdavača, sa sjedištem u švicarskom Lucernu, obnavlja i uređuje zgradu na središnjem motovunskom trgu i svake godine organizira susrete svjetske izdavačke elite. Početkom devedesetih u zgradi je Međunarodni centar hrvatskih sveučilišta u Istri, a od 1994. godine u toj se zgradi, i u drugim motovunskim prostorima, održava Ljetna škola unapređenja zdravlja.

U Dubrovniku je od 6. do 12. lipnja 1994. godine održana Škola Zdravlje za sve – Zdravi gradovi: Umrežavanje za zdravlj – Udruge zdravlja, kao šesto događanje vezano uz projekt Zdravi grad, održano u Dubrovniku. Direktori Škole bili su Slobodan Lang, Sveučilište u Zagrebu, Knud Bragh Matzon, Horsens Healthy Cities Project, Alf Trojan, University of Hamburg, Agis Tsouros, WHO – Euro Healthy Cities Project Office i Selma Šogorić, Sveučilište u Zagrebu. A onda se dogodio Motovun.

Prva je Ljetna škola unapređenja zdravlja održana u Motovunu **od 1. do 15. srpnja**

"Prva Motovunska ljetna škola unapređenja zdravlja održana je u prva dva tjedna srpnja 1994. Okupila je dvadeset i pet sudionika, a neki od njih i danas pričaju s nostalgijom o relativno mirnim danima provedenim u hladu motovunskih kestenja, uz istarsku puretinu i teran. Radilo se, dakako, ozbiljno i sadržajno, ali je i broj sudionika i činjenica da se tek oblikuje profil Škole i da je riječ o nekoj vrsti prijateljskog susreta ljudi koji su se okupili oko zajedničkog cilja, uvjetovao mirniji ritam i usporenja događanja..." D. Popović (Zdravi grad, br. 2, ljetno 1997.)

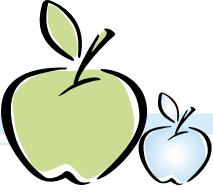

1994. godine, pod naslovom **Intersektorska komunikacija i promocija zdravlja**.

Prvi su direktori Škole bili Slobodan Lang, Sveučilište u Zagrebu, John Middleton, Sandwell Health Authority, Selma Šogorić, Sveučilište u Zagrebu, Ante Bartolić, Sveučilište u Rijeci, Alf Trojan, University of Hamburg i Jay Sokolovsky, University of South Florida. Prva je koordinatorica Ljetne škole unapređenja zdravlja bila Ivana Eterović. Među voditeljima pojedinih tema su i Slavko Sakoman, KB

Sestre milosrdnice, Zagreb, Flemming Holm i Lars Ebbesen, Health and Environment Group, Horsens, Gordana Pavleković, Sveučilište u Zagrebu, Hannes Schmidl, Vienna Healthy City Project, Zvonko Šošić, Sveučilište u Zagrebu... Središnja je tema bila Zloupotreba droga, o čemu su na petodnevnom tečaju raspravljali stručnjaci iz zemlje i inozemstva, liječnici specijalisti, socijalni radnici, sociolozi i profesionalni promotori zdravlja, a zajedno su posjetili i ured Fonda

MOTOVUNSKA LJETNA ŠKOLA UNAPREĐENJA ZDRAVLJA

Tijekom dvanaest godina održavanja Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja nametnule su se središnje teme o kojima se raspravljalo gotovo svake godine.

Među njima su prevencija ovisnosti (1994. – zloupotreba droga, metodološki pristupi borbi protiv zloupotrebe droga, 1995. – zloupotreba droga, programi primarne, sekundarne i tercijarne prevencije ovisnosti, 1996. – aktualni trendovi, procjena veličine problema, očekivanja zajednice, mogućnosti djelovanja, 1997. – radni sastanak voditelja centara za prevenciju i izvanbolničko liječenje te županijskih koordinatora, 1998. – školski programi prevencije ovisnosti, 2001. – pregled aktivnosti na prevenciji ovisnosti po gradovima iz HMZG, 2003. – prezentacija projekta Northland, zdravlje na radnome mjestu (1995. – medicina rada, 1996. – stres, zdravo rukovođenje u kvalitetnoj organizaciji, 2000. – unapređenje zdravlja na radnome mjestu, 2001. – zdrave organizacije ili kako smanjiti stres na radnome mjestu, 2002. – zdrave organizacije, uvođenje koncepta zdravog rukovođenja u vlastitu organizaciju, 2003. – radni sastanak tematske grupe HMZG Nezaposlenost, rasprava o mjestu i ulozi psihofizičke relaksacije u rješavanju stresa, 2004. – o patogenezi i salutogenezi učinka profesionalnog rada na zdravlje, sindromu izgaranja, mobbingu, procjeni statusa invalida rada, 2005. – radionica Liječnici i kvaliteta zdravstvene zaštite i okrugli stol Medicinska greška – liječnička odgovornost?), zdravstveni management (1997. – rukovođenje organizacijskom promjenom, 1998. – od organizacijske misije do implementacije, 1999.

– od administratora do poduzetnika, 2005. – prvi put u Hrvatskoj održana radionica naslovljena Procjene i upravljanje rizicima /u zdravstvenoj ekologiji i javnom zdravstvu/, u suorganizaciji Škole narodnoga zdravlja Andrija Štampar i ENSP (Ecole Nationale de la Sante Publique) iz Rennesa, Francuska), zdravlje i zdravstvena politika (1999. – zdravlje za sve za 21. stoljeće, temeljne funkcije javnoga zdravstva na regionalnoj razini, 2000. – Veronski izazov, procjena potencijala za ulaganje za zdravlje u Hrvatskoj, 2001. – Veronski izazov, plan aktivnosti za ulaganje za zdravlje u Hrvatskoj, 2002. – unapređenje prakse javnog zdravstva na regionalnoj razini, 2003. – izazovi decentralizacije, izrada županijskog akcijskog plana za zdravlje, 2004. – izazovi decentralizacije i mogućnosti učenja od susjeda (iz Slovenije, Bosne i Hercegovine, Italije i Veleike Britanije), održan koordinacijski sastanak županijskih managerskih trojki, 2005. – zdravo starenje i kvaliteta života starijih osoba, održana radionica Kazališta potlačenih, a na kraju su sačinjeni planovi modela intervencije), mediji-komunikacije (1994. – strategija komuniciranja za promicanje zdravlja, 1995. – strategije komuniciranja, tehnike umrežavanja, 2000. – uloga europske (i hrvatske) zdravstvene komunikacijske mreže u procesu unapređenja suradnje između medijskih eksperata i zdravstvenih profesionalaca, 2001. – mogućnosti suradnje između komunikacijskih eksperata i zdravstvenih profesionalaca u zemljama pakta o stabilnosti, 2002. – mediji i zdravlje, rješenja za krizne situacije, 2003. – kako se pripremiti za krizne situacije, 2004. – stručna predavanja liječnika, novinara, pravnika

Poreč – zdravi grad, kako bi se upoznali s njegovim programima, projektima i aktivnostima, a posebno s onima koji se bave problemom zloupotrebe droga. Iduća su tri dana bila posvećena održavanju konferencije o Strategiji komuniciranja za promociju zdravlja, kojoj su prisustvovali i koordinatori Europske mreže zdravih gradova. Naglašena je uloga medija, kao nezaobilazna u pripremi strategije unapređenja promotivnih aktivnosti pokreta Zdravi grad, te je predloženo pokretanje Hrvatskoga zdravstvenog magazina, kao svojevrsne preteče biltena Zdravi grad i Motovunskoga glasnika, odnosno Hrvatskoga časopisa za javno zdravstvo i glasila HMZG Epoha zdravlja, koji upravo čitate. Program prve Ljetne škole zaokružen je radionicom naslovljenom Kako koristiti medije u svrhu promocije zdravlja? Cilj radionice bio je praktično kreiranje zdravstvenoga magazina, pod naslovom Epoha zdravlja, te izučavanje prirode medija.

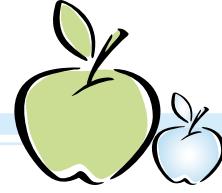
Na prvoj Ljetnoj školi sudjelovalo je 25 javnozdravstvenih stručnjaka iz Pule, Zagreba, Dubrovnika, Splita, Poreča i Rijeke, odnosno iz West Bromwicha, Velika Britanija, Beča i Salzburga, Austrija, Jaworzna i Łędu, Poljska i Horsensa, Danska.

Druga je motovunska Ljetna škola održana od **1. do 12. srpnja 1995.** pod naslovom **Zdravlje i različiti društveni problemi**, a započela je Godišnjom skupštinom Hrvatske mreže zdravih gradova. Istaknuta je sve veća potpora različitim razinama lokalne i državne uprave odnosno političkim stranakama. Većina gradskih projekata bavi se uklanjanjem nedjeljanosti u zdravlju, unapređenjem zdravih načina života i zaštitom čovjekova okoliša. Na skupštini je sudjelovalo 25 predstavnika gradskih projekata iz Zagreba, Daruva-

ra, Metkovića, Osijeka, Pule, Splita, Motovuna i Poreča, uz goste iz Beča, Austrija i Maribora, Slovenija.

Tijekom Ljetne škole održana su i tri tečaja, naslovljena Migracije i zdravlje, o raznim aspektima migracija i ljudskim pravima migranata, tehnikama savladavanja migrantskih trauma odnosno integriranja migranata u lokalnu zajednicu (deset sudionika iz Zagreba, Daruvara, Pule i Osijeka te iz Beča, Austrija), zatim Medicina rada, s predstavljanjem dva pristupa kulturi zdravlja i zdravstvenoj politici (četiri sudionika iz Pule i Beča, Austrija), odnosno Zloupotreba droga, o specifičnim aspektima problema ovisnosti o drogama i preventivnim aktivnostima, posebno u mladoj populaciji, uz prezentaciju rada učenika zagrebačke Osnovne škole Dobriše Cesarića, o programima socijalne i zdravstvene zaštite (sa 34 sudionika iz Zagreba, Pule, Čakovca, Osijeka, Metkovića, Rijeke, Splita, Zadra i

i sociologa dopunjeno radionicama Implementacija zakona u praksi, odnosno Izrada Protokola / smjernice za izbjegavanje dezinformacija u medijima koji prate zdravstvo i predstavljanjem Rječnika preporučenih medicinskih izraza u novinarskom izvještavanju, 2005. – tema Pogreške u medijima i zdravstvu, o novinarskim su pogreškama govorili liječnici, dok su liječničke obrazlagali novinari, a o pravnim aspektima liječničkih pogrešaka govorili su pravnici, te se raspravljalo i o greška-ma medicinskih sestara, komunikaciji grešaka, stresu), škole demokracije (1998. – predstavljanje programa Škole demokracije – Parlament mladih, 1999. – modeli sudjelovanja djece i mladih u odlučivanju na gradskoj razini, 2000. – obrazovanje za demokratsko građanstvo, pozivanje lokalnih iskustava, 2001. – pregled aktivnosti promicanja demokratske prakse sudjelovanja mladih u hrvatskim srednjim školama i gradovima, 2002. – razvoj projekta, od osnovne ideje do implementacije, 2003. – predstavljanje primjera dobre prakse iz sredina iz kojih su pristigli sudionici, 2004. – kontinuitet razvoja projekta, 2005. – interkulturnala suradnja učenika labinskih srednjih škola s vršnjacima u Mađarskoj i Italiji, stanje i promjene u našem školstvu, priprema i rad mladih gradskih vijećnika), godišnje skupštine HMZG (1995., 1996., 1997., 1998., 1999., 2000., 2001., 2002., 2003. i 2004.), tematski sastanci (1996. – procjena stanja i gradski profil zdravlja, 1997. – management za zdrave gradove, 1999. – sastanak Hrvatske mreže zdravih gradova i Hrvatske mreže škola koje promiču zdravlje, 2000. – sastanak Hrvatske mreže zdravih gradova i Hrvatske mreže škola

koje promiču zdravlje, kako unaprijediti suradnju), tematski tečajevi (1995. – migracije i zdravlje, 1996. – kultura starenja, promicanje zdravlja starijih, 1997. – društvena politika zdravlja i zdravo odrastanje, unapređenje zdravlja djece i mladih, 1997. – evaluacija procesa i rezultata projekta Zdravi grad, 1998. – gradovi, održivi razvoj i zdravlje, 1999. – gradovi i održivi razvoj zdravlja, strategija održivog razvijanja i mogućnosti RH unutar Agende 21, 2000. – gradovi i održivi razvoj zdravlja, mogućnosti partnerstva privatnog i javnog sektora, 2001. – urbano planiranje i održivi razvoj, nove inicijative za unapređenje kvalitete života osoba s invaliditetom, 2002. – zdravo urbano planiranje, uključivanje građana u proces urbanog planiranja, obitelj i zdravlje, zdravlje žena, 2003. – Urbano planiranje i održivi razvitak zdravlja, Mobilnost u hrvatskim gradovima, radni sastanak tematske grupe HMZG Kvaliteta života starijih osoba, radni sastanak tematske grupe HMZG Obitelj i zdravlje, 2004. – radni sastanak tematske grupe HMZG Kvaliteta života starijih, radni sastanak tematske grupe HMZG Obitelj i zdravlje, 2005. – Zdravo urbano planiranje, interaktivna događanja sa zajednicom (1995. – dječja umjetnička radionica, 1996. – sajam radova starijih osoba, 1997. – radionice s djecom i mladima, koncert etno-glazbe i šansona Dunje Knebl i Ivica Percla, te pjesnika Tomislava Milohanića, umjetnička izložba akademskih slikara Sanje Pribić, Alme Šimunec Jović i Branislava Nemeta, 1998. – koncert Tamare Obrovac i trija Matije Dedića, 2000. – likovni umjetnik Stjepan Katić održao izložbu svojih radova i više likovnih performansa).

Motovuna, te Mostara, Bosna i Hercegovina i Oslijepa, Austrija).

Održan je i radni sastanak direktora Ljetne škole i pojedinih tečajeva, na kojem je redefinirana razvojna strategija Škole, a sudjelovalo je pet eksperata iz Hrvatske, Danske i Velike Britanije.

Djeca iz Motovuna i okolice provela su dječju umjetničku radionicu, sa 35 sudionika, slikajući plakate i pretvorivši središnji motovunski trg u mjesto komunikacije između djece, roditelja, građana Motovuna, sudionika Ljetne škole, umjetnika i novinara. Radionica naslovljena Strategije komuniciranja pozabavila se iskustvom danskoga grada Horsensa u razradi komunikacija na lokalnoj, državnoj i međunarodnoj razini (petnaest sudionika iz Zagreba, Poreča i Pule, odnosno Horsensa, Danska, Celja, Slovenija i West Bromwicha, Velika Britanija), a ona naslovljena Tehnike umrežavanja, sa sudionicima podijeljenim u dvije grupe, bavila se izradom lokalnih programa borbe protiv siromaštva (sa 13 sudionika iz Zagreba, Poreča i Pule, odnosno Horsensa, Danska, Celja, Slovenija i West Bromwicha, Velika Britanija).

Doba sazrijevanja

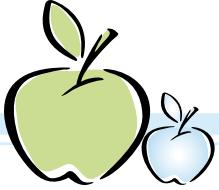
Treća Ljetna škola održana je **od 1. do 12. srpnja 1996.** s osnovnom temom **Promocija zdravlja.** Trideset sudionika Godišnje skupštine HMZG, iz Zagreba, Osijeka, Pule, Buje, Koprivnice, Splita, Vinkovaca, Čakovca, Karlovca, Rijeke, Labina, Poreča i Rovinja, te Milana, Italija, Pirana, Slovenija i Iževska, Rusija, bavilo se temama "Gradskog profila zdravlja" i "Gradskog plana za zdravlje", te oblicima pomoći Bosni i Hercegovini pri na-

stanku njihove mreže Zdravih gradova. Tri tečaja bavila su se, već tradicionalno, Zloupotrebotom droga (21 sudionik iz Zagreba, Čakovca, Pule, Poreča, Virovitice, Korčule, Splita i Rovinja, te Viteza, Bosna i Hercegovina i Pirana, Slovenija), Stresom i zdravim rukovođenjem u kvalitetnoj organizaciji (13

sudionika iz Zagreba, Virovitice, Pule, Varaždina, Umaga, Bakra i Rijeke, te Beča, Austrija i Pirana, Slovenija) s temeljnim određenjima, pristupima i posljedicama stresa i s naglaskom na Burn-out syndromu, odnosno Projekcijom zdravlja i gradskim profilom zdravlja (13 sudionika iz Pule i Zagreba, te Londona i

"...Bitna karakteristika ovogodišnje škole je velik broj ljudi koji se odazvao tečajevima ljetne škole u Motovunu, pa će ove godine u radu škole sudjelovati predstavnici iz Austrije, Bosne i Hercegovine, Danske, Nizozemske, Norveške, Slovenije, Italije i naravno iz Hrvatske... Sama činjenica da svake godine u Motovun dolazi sve više predavača govoriti da se škola razvija i da je njen osnivanje bilo opravdano... Naše je viđenje da Motovunska ljetna škola unapređenja zdravlja, uz to što ispunjava svoju temeljnu zadaću da bude svojevrsni edukacijski centar za javnozdravstvene djelatnosti, Motovunu ponudi i neke druge sadržaje. Želim naglasiti da je to i događaj koji bi mogao imati utjecaja na revitalizaciju Motovuna koji je sada u prilično nezavidnom stanju. Željeli bismo da škola ima reperkusiju i na cijelu Županiju, da to bude začetak znanstvenog turizma koji je u svijetu već prilično razvijen, istaknuo je Duško Popović..." M. Rimanić (Glas Istre, srpnja 1997.)

MOTOVUNSKA LJETNA ŠKOLA UNAPREĐENJA ZDRAVLJA

West Bromwicha, Velika Britanija, Szombathelyja, Madarska, Myrohoroda, Ukraina, Tel Aviv i Jeruzalema, Izrael, Iževska, Rusija i Maribora, Slovenija), s teorijskim znanjima i praktičnim vježbama.

Održan je i radni sastanak direktora Škole i tečajeva, sa šest sudionika iz Hrvatske, Danske, Slovenije, Austrije i Velike Britanije, na kojem su ocijenjeni dosadašnji rezultati i postavljene smjernice budućeg rada te trodnevni program Kultura starenja i javna zdravstvena politika – promocija zdravlja starijih osoba, kao radionica u motovunskom Domu umirovljenika, s podnaslovom Promocija mentalnog zdravlja starijih osoba i s nizom fizičkih aktivnosti za starije osobe te s izložbom njihovih ručnih radova (34 sudionika iz Zagreba, Pule, Poreča, Pazina, Motovuna, Buja, Rijeke i Labina, odnosno Horsensa, Danska, West Bromwicha, Velika Britanija i Pirana, Slovenija).

Četvrta motovunska Ljetna škola održa-

na je **od 29. lipnja do 12. srpnja 1997.** s naslovom **Društvena politika zdravlja.**

Na Godišnjoj skupštini HMZG bilo je 30 sudionika iz Zagreba, Čakovca, Karlovca, Koprivnice, Labina, Metkovića, Poreča, Pule, Rijeke, Rovinja, Slatine, Splita, Virovitice i Varaždina. Izabrani su novi članovi Izvršnog odbora HMZG, a održana je i radionica Management za zdrave gradove. Na radnom sastanku voditelja Centra za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti te županijskih koordinatora preventivnih programa sudjelovali su voditelji iz Poreča, Pule, Rijeke, Splita, Šibenika, Varaždina i Zadra te koordinatori Zagrebačke, Istarske, Međimurske, Primorsko-goranske, Šibensko-kninske i Zadarske županije. Sudionicima su se obratili i Mary Thomas i Steve Goodwin, predstavnici The Dark Horse Venture iz Liverpoola, Velika Britanija, predstavljajući svoj projekt brige o starijim osobama.

Konferencija Društvena politika zdravlja i

zdravo odrastanje, s radionicom Unapređenje zdravlja djece i mlađih, bavila se socijalnim i zdravstvenim potrebama djece i mlađih, a programi radionice, naslovljeni Igrom do zdravlja i Zdrava prehrana, te debatni klub s postavkom Lake droge treba legalizirati odvijali su se na središnjem motovunskom trgu. Ukupno je 74 sudionika pristiglo iz Zagreba, Čakovca, Đulovca, Labina, Metkovića, Osijeka, Pazina, Poreča, Pule, Rijeke, Rovinja, Siska, Slavonskog Broda, Splita, Šibenika, Umaga i Zadra te Sandresa i Taua, Norveška, odnosno Mostara, Bosna i Hercegovina.

Tečaj Rukovodenje organizacijskom promjenom (ili, kako prevenirati i liječiti sukobe u sustavu koji se mijenja) prezentirao je praktična iskustva u rukovođenju sustavima/organizacijama u procesu promjene u Velikoj Britaniji, Austriji, Danskoj i Hrvatskoj i naglasio kako je jedina konstanta na izmaku 20. i početku 21. stoljeća stalna promjena. Ukupno je 41 sudionik stigao iz Zagreba, Karlovca, Novske, Obrovca, Opatije, Osijeka, Pule, Rijeke, Siska, Slavonskog Broda, Topuskog, Varaždina, Virovitice i Zadra te Beča i Graza, Austrija, West Bromwicha, Velika Britanija, Horsensa, Danska i Münchenja, Njemačka. Radni sastanak direktora Škole i tečajeva okupio je 14 sudionika iz Hrvatske, Velike Britanije, Danske, Austrije i Italije, a na njemu je izraženo zadovoljstvo zbog sve većeg broja sudionika kojih je u prosjeku 400 svake godine. U programu za 1998. godini najavljen je projekt Škole demokracije i održavanje konferencije na temu održivog razvijanja. Ekspertni sastanak s temom Evaluacija procesa i rezultata projekta Zdravi grad, sa 32 sudionika iz Zagreba, Osijeka, Zadra, Pule, Slavonskog Broda i Karlovca, te Londona i West Bromwicha, Velika Britanija, Padove, Italija, Beča, Austrija, Horsensa, Danska i Maribora, Slovenija, pozabavio se prezentacijom teorijskog okvira procesa

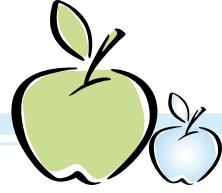
"...Motovunska Ljetna škola unapređenja zdravlja obilježava svoju petu obljetnicu onako kako je obilježila i prva četiri godišnja okupljanja, s puno rada i malo slavlja. Jer zbog rada i jesmo tu gdje jesmo, na vrhu motovunskog brijege, tražeći jasne poglede, daleke obzore, bolju perspektivu.

Istra se otvara pred nama, crvena i zelena, siva i s natruhama plavoga, široka, a opet nekako zatvorena u svoj stoljetni mir, u svoje tisine i u svoju samoću, pa nas gleda istodobno očima dobra domaćina i začuđena starca, nekog dalekog potomka Velog Jože, koji se pita tko smo i što tražimo na ovim hrpicama crvene zemlje i kamena, što su ispali iz Jožine korpe.

Iznamo da smo dobro došli. Da nam je tu mjesto. Pa se vraćamo ponovno, zauvijek."

D. Popović

(Motovunski glasnik, br. 1, srpnja 1998.)

evaluacije projekata Zdravi grad u Hrvatskoj i u inozemstvu.

Istarska je županija, pokrovitelj Ljetne škole unapređenja zdravlja, organizirala svečanu večeru, a za sudionike Škole i građane Motovuna organiziran je i koncert etno-glazbe i šansona na kojem su nastupili Dunja Knebl i Ivica Percl, te Tomislav Milohanić, koji je krasnoslovio svoje stihove. Iste je večeri otvorena umjetnička izložba akademskih slikara Sanje Pribić, Alme Šimunec Jović i Branislava Nemeta.

Prvi broj Motovunskoga glasnika

Peta Ljetna škola obilježena je i pojavljivanjem Motovunskoga glasnika, koji bilježi sva događanja tijekom održavanja Škole, **od 29. lipnja do 12. srpnja 1998.** Prve su godine objavljena četiri broja Motovunsko-

"...Ideja je nastala spontano, reklo bi se – sama od sebe i vrlo se brzo ostvarila. Pokrenuli smo glasilo pod nazivom Motovunski glasnik, koje je ovoga ljeta objavljeno u prva četiri broja, izašla u vrijeme trajanja Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja. Naslovnice je još u Zagrebu i prije početka Motovunske škole grafički obliskovala Alma Šimunec-Jović, tekstove su u ludačkom tempu (uglavnom dugo u noć, u ljetnu, motovunsku noć...) pisali članovi male, ali zato beskrajno uporne redakcije, dr. Lana Kovačević, dr. Karmen Modrić i dr. Selma Šogorić (jedne noći uz izdašnu pomoć gospodina Krešimira Galića, inače sudionika Škole demokracije – Parlamenta mladih, iz Slavonskog Broda) a sve je to u cjelinu sklapao, dopisivao, mijenjao te bićem mlatarao tzv. glavni i odgovorni urednik Duško Popović..." D. Popović (Zdravi grad, br. 7, jesen 1998.)

ga glasnika. Na Godišnjoj skupštini HMZG određeni su prioriteti za iduću godinu, potvrđena odluka o održavanju četvrtog Sajma zdravlja u Osijeku i usvojena lista dobitnika plakete HMZG u povodu desete obljetnice pokreta Zdravih gradova, a na konferenciji Gradovi – održivi razvitak i zdravlje, organiziranoj u suradnji s Ministarstvom obnove i razvijta RH, prezentirani su organizacijski i ekonomski aspekti održivog razvijta, uloga poduzetništva te odgoja i obrazovanja

(45 sudionika iz Zagreba, Pule, Koprivnice, Poreča, Rijeke, Labina, Splita, Metkovića, Opatije i Brtonigle te iz Sarajeva, Mostara, Ljubuškog i Bihaća, Bosna i Hercegovina). U Labinu je održana prva radionica Škole demokracije – Parlament mladih, sa 43 sudionika iz Labina, Metkovića, Zagreba, Pazina i Slavonskog Broda, te iz Sandnesa, Taura, Trondheima, Asena i Stranda, Norveška, odnosno Grobine i Liepaje, Latvija. Održani su i tečajevi Školski programi pre-

vencije zlouporabe droga, u organizaciji Centra za ovisnosti KB Sestara milosrdnica Zagreb i HMZG, za županijske koordinatorne Školskog programa prevencije, imenovane od Ministarstva prosvjete i sporta RH (45 sudionika iz Zagreba, Čakovca, Dubrovnika, Varaždina, Zadra, Splita, Šibenika, Senja, Koprivnice, Karlovca, Rijeke, Siska, Bjelovara, Pule, Krapine, Poreča, Osijeka, Vinkovaca i Virovitice, te iz Mostara, Bosna i Hercegovina), odnosno od organizacijske misije do implementacije, koji se pozabavio istraživanjem kvalitetnije misije domova zdravlja, bolnica, zavoda za javno zdravstvo te županijskih odjela i ureda za zdravstvo i socijalnu skrb, sa 34 sudionika iz Zagreba, Poreča, Karlovca, Slavonskog Broda, Rijeke, Obrovca, Varaždina, Pule, Vojnića, Kutine, Vukovara, Vinkovaca, Opatije i Osijeka, te iz Beča, Austrija i Sarajeva, Banje Luke i Mostara, Bosna i Hercegovina.

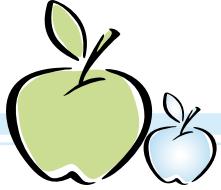
Redoviti radni sastanak direktora Škole i tečajeva valorizirao je uspjeh pete Škole i odredio smjernice za održavanje šeste Ljetne škole unapređenja zdravlja.

Uz tradicionalnu svečanu večeru u organizaciji Županije istarske, održan je i koncert Tamare Obrovac i trija Matije Dedića.

Sesta motovunska Ljetna škola unapređenja zdravlja održana je **od 28. lipnja do 8. srpnja 1999.** godine. Na Godišnjoj skupštini prezentirana je tek izrađena web stranica HMZG, a na konferenciji Gradovi i održivi razvitak zdravlja predloženo je pokretanje hrvatske kampanje za održivi razvitak gradova i općina i održana prezentacija predstavnika više poduzeća o vlastitoj brizi za zdravlje uposlenika, građana i okoliša. Iz Zagreba, Poreča, Koprivnice, Ičića, Rijeke, Vinkovaca, Pule, Slavonskog Broda, Korčule, Splita, Rovinja, Labina, Karlobge i Njivica stiglo je 36 sudionika.

Na zajedničkom sastanku HMZG i Hrvatske mreže škola koje promiču zdravje prikazano je u nekoliko radionica (Suradnja zdrave škole i zdravoga grada, Grad danas – grad

MOTOVUNSKA LJETNA ŠKOLA UNAPREĐENJA ZDRAVLJA

2020. godine, Škola danas – škola 2020. godine, Kakvog školskog doktora želim) viđenje djece i mlađih, odnosno učitelja i školskih liječnika o budućnosti škole i zdravog života, a 41 sudionik stigao je iz Karlovca, Rijeke, Zagreba, Poreča, Pule, Ičića, Slavonskog Broda, Čakovca, Siska, Korčule i Pazina.

U Motovunu, Labinu i Rapcu održana je druga radionica Škole demokracije – Parlament mlađih, na kojoj je, između ostalog, usvojen prijedlog programa razvijanja projekta u Srednjoj školi Mate Blažine, Labin, Gimnaziji Metković i Europskom klubu Slavonski Brod. Sudionici su sudjelovali u debatama na temu Moguća korist od genetskog inženjeringu je veća od moguće štete odnosno Treba li pučanstvo ujedinjene Europe govoriti bar dva strana jezika, a ako treba, koja? Čak 58 sudionika stiglo je iz Labina, Metkovića, Rijeke, Slavonskog Broda, Vinkovaca, Pule i Zagreba, te iz norveškog Taua i latvijske Liepaje.

Održani su i tečajevi Kvalitetno upravljanje, s podnaslovom Od administratora do poduzetnika, o najboljoj organizaciji zdravstvene zaštite, s 14 sudionika iz Zagreba, Varaždi-

na, Pule, Rijeke, Osijeka, Slavonskog Broda, Virovitice, Karlovca, Kutine i Gospića, odnosno Zdravlje i zdravstvena politika, s 18 sudionika iz Zagreba, Krapine, Koprivnice, Varaždina, Pule, Virovitice, Slavonskog Broda, Rijeke, Rovinja i Splita, te iz West Bromwicha, Velika Britanija i Oak Browna, SAD, koji su raspravljali o strateškim dokumentima i programima poput Zdravlja za sve za 21. stoljeće, Dnevni red za 21. stoljeće i Jakartanska deklaracija.

Održan je i radni sastanak direktora Škole i tečajeva i dogovoren i sadržaji iduće Ljetne škole unapređenja zdravlja. Tijekom trajanja šeste Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja objavljeno je pet brojeva Motovunskog glasnika.

Od održivog razvijanja do urbanog planiranja

Sedma je Ljetna škola održana **od 1. do 15. srpnja 2000.** godine. Započela je Gođišnjom skupštinom HMZG i konferencijom Gradovi i održivi razvijati zdravlje, na kojima je sudjelovalo 46 eksperata iz Zagreba, Rijeke, Pule, Poreča, Pazina, Koprivnice, Osijeka, Motovuna, Slavonskog Broda, Labinu, Opatije, Makarske, Dubrovnik, Omisla, Splita i Korčule, te iz Bruxellesa, Belgija i Ljubljane, Slovenija. Promovirane su dvije videokasete u produkciji Suportivnog centra HMZG, raspravljalo se o kriterijima WHO za nacionalne mreže i učlanjene gradove, a konferencija se pozabavila primjerima dobre prakse i radionicama Ekološko pregovaranje, Budućnost HMZG-partnerstvo za zdravlje i Mogućnosti partnerstva privatnog i javnog sektora. Provedena je anketa među sudionicima o njihovoj procjeni dosadašnjeg rada Hrvatske mreže zdravih gradova i očekivanjima u budućnosti.

Radni sastanak HMZG i Hrvatske mreže zdravih škola (škola koje promiču zdravlje) započeo je likovnom radionicom mlađih

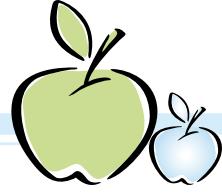
"...Tijekom ponedjeljka i utorka počeli su prvi programi ovogodišnje motovunske Ljetne škole zdravlja: druga konferencija o gradovima i održivom razvoju i godišnji radni sastanak Hrvatske mreže zdravih gradova. U sklopu konferencije o održivom razvoju predstavljeni su, prema običaju Motovunske škole, "primjeri dobre prakse" iz nekoliko hrvatskih poduzeća: Cementara Koromačno te zagrebačke tvrtke "Elka" i "Kraš". Primjer iz Cementare Koromačno odnosi se na njihov program kontroliranog spaljivanja otpadnih guma i korištenje energije koja se time dobiva. "Elka" je tvornica kablova, i u procesu proizvodnje koristi mnoge opasne tvari, zbog čega su zaposleni izloženi povećanom riziku. Promjenama u zdravstvenom sustavu "Elka" je mogla ostati bez liječnika, no tvrtka je pomogla liječnici koja je dotad radila u tvorničkoj ambulantni da u krugu tvornice otvoriti privatnu ordinaciju. Poznata zagrebačka tvornica "Kraš" zasluzila je ući u krug poduzeća koja primjerima dobre prakse promiču zdravlje, svojim programom brige za zdravlje zaposlenih kroz proces zamjene štetnih i opasnih tvari ili uredaja u proizvodnji onim neškodljivim, ili manje škodljivim..." D. Šišović (Glas Istre, 1. srpnja 1999.)

i odraslih. Moj grad, nastavljen prezentacijama primjera dobre prakse, a završen radionicom Origami, te pisanim pisama gradonačelnicima s dječjim prijedlozima o poboljšanju kvalitete života pojedinaca i zajednice kao cjeline. Ukupno 45 sudionika stiglo je iz Zagreba, Motovuna, Metkovića, Pazina, Pule, Dubrovnika i Splita.

U Labinu je održana treća radionica Škole demokracije – Parlament mlađih, pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvjete i sporta RH, Istarske županije i grada Labina, sa 61 sudionikom iz Labina, Našica, Rijeke, Slavonskog Broda, Varaždina, Pule i Zagreba, te iz Sandnesa i Stranda, Norveška. Istaknuta je namjera da Ministarstva vanjskih poslova odnosno europskih integracija RH postanu stalnim pokroviteljima rada Škole demokracije.

Tečaj Mediji i zdravlje okupio je 20 sudionika iz Zagreba, Opatije, Rijeke, Pule, Dubrovnika, Vinkovaca i Kutine, te iz Kopra, Celja i Ljubljane, Slovenija i Kopenhagena, Danska. Razmatran je Vodič Europske zdravstvene komunikacijske mreže WHO za profesionalne korespondente u zdravstvu i prezentirani su projekti sudionika vezani uz medije. Tečaj Unapređenje zdravlja na radnome mjestu prezentirao je stavove austrijskog Instituta für betriebliche Gesundheitsförderung i mogućnosti primjene njihovih spoznaja u Hrvatskoj. Petnaest sudionika došli su iz Zagreba, Motovuna, Umaga, Pule, Rovinja, Rijeke, Karlovca, Vinkovaca i Osijeka, te iz

Beča, Austrija. Tečaj Zdravlje i zdravstvena politika pozabavio se Veronskom inicijativom iz 1998. godine te intenzivnim radom na procjeni potencijala za ulaganje u zdravlje u RH, a 31 sudionik stigao je iz Zagreba, Pule, Krapine, Varaždina, Dubrovnika, Rijeke, Zlatara, Umaga, Opatije, Motovuna, Po-reča, Rovinja, Slavonskog Broda i Osijeka, te iz Sarajeva, Bosna i Hercegovina i Ljubljane, Slovenija.

Škola je završena održavanjem radnoga sastanka direktora i voditelja tečajeva i dogovorom za iduću godinu. Objavljeno je šest brojeva Motovunskoga glasnika. U vrijeme trajanja sedme Ljetne škole likovni umjetnik Stjepan Katić održao je izložbu svojih rado-vi i više likovnih performansa.

Osma Ljetna škola održana je **od 1. do 15. srpnja 2001.** godine. Započela je prvom nacionalnom konferencijom Urbano planiranje i održivi razvitak, te radnim sastankom koordinatora gradskih projekata Zdravi grad i predstavnika Suportivnog centra HMZG. U evaluacijskoj radionici Kako ugraditi analizu uspjeha i neuspjeha u proces provođenja projekata odgovoreno je na konkretna pitanja o toj temi. Na radnom sastanku koordinatorka istaknuta je potreba profesionalizacije mesta koordinatora HMZG. Promovirana je obnovljena web stranica HMZG na adresi www.snz.hr/hcn. Ukupno je 35 sudionika došlo iz Zagreba, Motovuna, Dubrovnika, Labina, Metkovića, Opatije, Pazina, Poreča, Pule, Rijeke, Splita, Slavonskog Broda i Svetе Nedelje, te iz Mostara, Bosna i Hercegovina i Washingtona, SAD.

Radni sastanak HMZG i hrvatskih udruga tjelesnih invalida Nove inicijative za unapređenje kvalitete života osoba s invaliditetom održan je u Rovinju, s 33 sudionika iz Zagreba, Čakovca, Osijeka, Labina, Pazina, Pule, Poreča, Rijeke, Siska, Splita i Trogira, te iz Mostara, Bosna i Hercegovina. Usvojene su 22 tvrdnje najvažnije za poboljšanje kvalitete života, u okviru projekta Zastupnik – prijatelj.

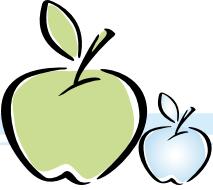
Radni sastanak tematskih grupa Zdravih

gradova: Prevencija ovisnosti okupio je 27 sudionika iz Zagreba, Dubrovnika, Pule, Rijeke, Metkovića, Slatine, Slavonskog Broda, Splita, Pazina, Poreča, Labina, Varaždina i Čakovca, te iz Mostara, Bosna i Hercegovina. Raspravljalo se o pregledu sadašnje situacije i o Nacionalnom programu prevencije ovisnosti.

U Labinu je održana četvrta radionica Škole demokracije – Parlament mladih, s 56 sudionika iz Rijeke, Čavala, Splita, Čakovca, Slatine, Varaždina, Trnovca, Pule, Slavonskog Broda, Vinkurana, Labina, Kršana, Rapca, Vinkovaca, Metković i Pazina, te iz Taura, Norveška, Leichlingena i Roesratha, Njemačka. Naglašeno je kako bi ovaj projekt

"...Temeljno je pitanje drugoga dana održavanja Godišnje skupštine Hrvatske mreže zdravih gradova bilo moguće širenje članstva na općine, županije i poduzeća. Sudionici Skupštine načelno su prihvatali mogućnost učlanjenja općina i županija, ali je većina bila skeptična oko mogućnosti izjednačavanja statusa gradova, općina i županija s poduzećima. Istaknuto je da postoji programska pa i finansijska nužnost uspostavljanja suradnje s poduzećima koja posluju u skladu s principima održivog razvijatka i nekim temeljnim postavkama pokreta Zdravi grad, ali da valja iznaci organizacijski okvir (pridruženo članstvo, status suradnika Mreže ili nešto treće). Konačna će odluka biti donesena na Poslovnom sastanku Hrvatske mreže zdravih gradova koji se najavljuje za početak listopada ove godine, u Sisku. No, već je sada zaključeno kako ne postoje statutarne ili druge bitne prepreke za skoro i uspješno uspostavljanje i ovakvih veza unutar Hrvatske mreže zdravih grada..." D. Popović (Motovunski glasnik, br. 5, srpnja 1999.)

MOTOVUNSKA LJETNA ŠKOLA UNAPREĐENJA ZDRAVLJA

trebao biti ključan u demokratizaciji cijelog niza sustava u Republici Hrvatskoj i proučena uloga učeničkih vijeća u školama, po uzoru na višegodišnju norvešku praksu.

Tečaj Mediji i zdravlje okupio je 26 sudionika iz Zagreba, Rijeke, Vinkovaca, Pule i Pazina, te iz Sarajeva, Bosne i Hercegovine, Beograda i Prištine, SR Jugoslavije, Luksemburga, Rumunjske, Tirane, Albanije, Praga, Češke Republike, Sofije, Bugarske, Kopenhagena, Danske i Maastrichta, Nizozemske. Raspravljalo se o mogućnosti pristupa objektivnim informacijama koje se odnose na zdravlje i o manipulacijama javnošću od strane različitih interesnih grupa.

Održani su i tečajevi Zdrave organizacije ili kako promicati zdravlje na radnom mjestu, s 13 sudionika iz Zagreba, Dubrovnika, Koprivnice, Pule i Umaga, te iz Beča, Austrija, posebno o problemu stresa na radnome mjestu, te Zdravlje i zdravstvena politika, s 19 sudionika iz Zagreba, Pule, Trogira, Zaboka, Splita i Umaga, o Veronskoj inicijativi i prošlogodišnjim rezultatima istoimenog tečaja. Objavljeno je šest brojeva Motovunske glasnika.

Prvih deset godina

Deveta je Ljetna škola održana **od 1. do 15. srpnja 2002.** godine. Započela je drugom nacionalnom konferencijom Urbano planiranje i održivi razvitak te radnim sastankom koordinatora gradskih projekata Zdravi grad i predstavnika Suportivnog centra HMZG, odnosno radionicom Zdravo

"...U uvodu konferencije mr. Anthony Payne iz The European Sustainable Cities & Towns Campaign, upoznao je predstavnike hrvatskih zdravih gradova s poviješću i nekim dosadašnjim aktivnostima "Kampanje europskih održivih gradova i mjesta" u čijem radu do sada sudjeluje oko 750 lokalnih vlasti iz mnogih europskih zemalja. Da bi se uspješno ostvarili ciljevi Kampanje potrebno je zadovoljiti temeljne preduvjete, a to su rukovođenje gradom, politička integracija, koordinacija i partnerstvo, te razmišljanja u ekosustavu. Spomenuti preduvjeti podrazumijevaju interdisciplinarni pristup edukaciji stanovništva, uz omogućavanje udruženja participaciju u kreiranju gradske politike u cilju uspostavljanja pretpostavki za održivi razvitak grada. Dr. Selma Šogorić, iz Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar", u svom je izlaganju konstatirala kako bez suradnje s gradskim, ali i županijskim i državnim vlastima nema ni kvalitetnog provođenja projekta "Zdravi grad", što su pokazala i neka pozitivna iskustva hrvatskih gradova, zaključivši da nema održivog razvijanja bez kvalitetnog planiranja u lokalnim zajednicama..."
M. R. (Glas Istre, 3. srpnja 2000.)

urbano planiranje – uključivanje građana u proces urbanog planiranja i Izbornom skupštinom HMZG, na kojoj je izabran novi sastav Izvršnog odbora. Okrugli stol Turizam, urbanizam i zdravlje pozabavio se poboljšanjem kvalitete življjenja starijih i nemoćnih osoba eliminacijom postojećih i sprječavanjem nastanka novih arhitektonskih barijera, a evaluacijska radionica Kako ugraditi analizu uspjeha i neuspjeha u proces provođenja projekta praktičnim pristupom evaluacijskim procesima. Predstavljeno je i više projekata lokalnih organa uprave i civilnih udruga, među kojima i projekt Vukovarsko-srijemska županija – pristupačna županija, u

"...U umjetničkom dijelu programa pjesnikinja i zdravstvena radnica Suzana Mušković, iz Labina, govorila je stihove iz svoje zbirke Zatvorena vrata, objavljene prošle godine u Labinu, a slikar i zdravstveni radnik Stjepan Katić, iz Zagreba, koji je kao gost Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja tijedan dana boravio u Motovunu i Istri, slikajući istarske motive, poklonio je svoje slike dožupanu Marinu Brkariću i pročelnici županijskog Odjela za zdravstvo, rad i socijalnu skrb dr. Romaniti Rojnić, kao znak zahvalnosti HMZG za njihov osobni doprinos uspjehu Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja..." D. Popović (Motovunski glasnik, br. 10, srpnja 2000.)

realizaciji Udruge Bubamara iz Vinkovaca. U radu je sudjelovalo 29 eksperata iz Zagreba, Labina, Metkovića, Opatije, Pazina, Poreča, Pule, Rijeke, Slatine, Splita, Umaga i Vinkovaca, te iz Mostara, Bosne i Hercegovine.

Radni sastanak tematske grupe Zdravlje žena HMZG obilježen je radionicom Zdravlje žena, s 24 sudionika iz Zagreba, Virovitice, Poreča, Momjana, Pule i Splita, o Nacionalnoj strategiji zdravlja žena. Radnom sastanku tematske grupe Obitelj i zdravlje prisustvovalo je 17 sudionika iz Zagreba, Splita, Metkovića, Pazina i Vinkovaca, te iz Mostara, Bosne i Hercegovine, a razgovaralo se o realnim mogućnostima odgovora na novonastale zdravstvene i socijalne izazove obitelji.

U Labinu je održana radionica Škole demokracije – Parlament mladih s 54 sudionika iz Zaboka, Opatije, Dubrovnika, Slatine, Varaždina, Labina, Zagreba, Metkovića, Pazina, Rijeke, Vinkovaca i Čakovca, te iz Taua, Norveška, o stvarnoj zainteresiranosti lokalnih organa uprave za uključivanje mladih u procese odlučivanja. Parlaonica se pozabavila temom Poučavanje o ljudskim pravima ugrožava disciplinu u školi, a održane su i

Direktori Škole i organizatori: Slobodan Lang, Selma Šogorić, John Middleton, Rudolf Karaman, Knud Matzon, Luka Kovačić, Hannes Schmidl, Zvonko Šošić, Gordana Pavleković, Desa Grubić-Jakupčević, Romanita Rojnić, Sonja Grožić-Živolić, Danijela Lazarić-Zec, Duško Popović, Renata Vrtarić, Davorka Trgovec.

Sponzori: Sveučilište u Zagrebu, Ministarstvo znanosti RH, Ministarstvo zdravstva RH, Ministarstvo rada i socijalne skrbi RH, Ministarstvo prosvjete i sporta RH, Ministarstvo zaštite okoliša RH, Ministarstvo za europske integracije RH, Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar", Ured za udruge Vlade RH, Istarska županija, Grad Motovun, Međunarodno središte hrvatskih sveučilišta u Istri, Zavod za javno zdravstvo RH, Zavod za javno zdravstvo Istarske županije, Hrvatsko novinarsko društvo, Hrvatska liječnička komora, Grad Labin, Grad Poreč, Grad Pula, REC Hrvatska.

Potpore: Tea Vukušić-Rukavina, Aleksandar Džakula, Ognjen Brborović, Hotel Kaštel, Motovun, Turistička agencija Motovun, Glas Istre, Voće Mario, Dom umirovljenika Motovun.

Vjerni suradnici: Mandica Sanković, Srećko Pegan, Višnja Jelić-Mück, Marija Strnad, Adina Dulčić, Čedomir Ružić, Delfina Arapović, Luciano Antonelli, Eni Modrušan, Geir Heiland, Mario Harapin, Franklin Apfel, Irene Kloimüller, Jadranka Mustajbegović, Slavko Sakoman, Matija Čale-Mratović, Asja Palinić-Cvitanović, Vesna Jureša.

voga grada i Zdrave županije, širenje Mreže, povezivanje razvojnih sustava i stvaranje Zdravih naselja, u kojima će svim stanovnicima biti osigurana čovjeku dostojna kvaliteta života. Odredene su i ključne aktivnosti za sljedeće četverogodišnje razdoblje, a među njima bolje horizontalno i vertikalno povezivanje struktura, unapređenje prakse javnog zdravstva na lokalnoj i nacionalnoj razini i jačanje značaja i uloge lokalnih zajednica u stvaranju nacionalne politike zdravlja.

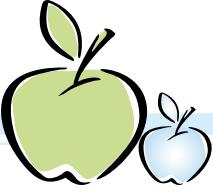
Radni sastanak tematske grupe HMZG Nezaposlenost, s osam sudionika iz Zagreba, Vinkovaca, Splita, Kastva i West Bromwicha, Velika Britanija, obradio je nezaposlenost kao izazov javnozdravstvene politike, te mjesto i ulogu lokalne zajednice pri rješavanju problema, a održana je i radionica Nezaposlenost – determinante i moguće mijere intervencije. Radni sastanak tematske

radionice Jačajmo svoje samopouzdanje odnosno Što i kako dalje u provođenju ovoga projekta. Održana je i prva sjednica Vijeća mladih grada Labina.

Tečaj Mediji i zdravlje – rješenja za krizne situacije s 51 sudionikom iz Krapinskih Toplica, Rijeke, Zagreba, Vukovara, Osijeka, Splita, Ogulina, Opatije, Bjelovara i Pule, pozabavio se unapređenjem kvalitete informiranja o zdravstvenim pitanjima, a tečaj Zdrave organizacije ili kako promicati zdravlje na radnome mjestu okupio je 19 sudionika iz Zadra, Rijeke, Zagreba, Umaga i Dubrovnika, te iz Beča, Austrija i bio je namijenjen uvođenju koncepta zdravog rukovođenja u vlastitu organizaciju. Tečaj Zdravlje i zdravstvena politika bio je posvećen procesu procjene zdravstvenih potreba, a okupio je 43 sudionika iz Labina, Dubrovnika, Vinkovaca, Zagreba, Bjelovara, Splita, Koprivnice, Varaždina, Pule, Županije, Rijeke, Poreča i Slavonskog Broda te iz West Bromwicha, Velika Britanija. Ove je godine objavljeno šest brojeva Motovunskoga glasnika.

Jubilarna, **deseta** Ljetna škola unapređenja zdravlja, održana je **od 29. lipnja do 13. srpnja 2003.** godine, a započela je konferencijom Urbano planiranje i održivi razvitak zdravlja – Mobilnost u hrvatskim gradovima te radnim sastankom koordinatora gradskih i županijskih projekata i predstavnika Suportivnog centra HMZG i tradicionalnom poster konferencijom. Ukupno je 21 sudionik stigao iz Zagreba, Vinkovaca, Pazina, Poreča, Pule, Kastva, Rovinja, Splita, Umaga te West Bromwicha, Velika Britanija. Održana je i radionica Zdravo urbano planiranje – uključivanje građana u proces urbanog planiranja, prezentacija projekta Northland i evaluacijska radionica Različiti evaluacijski instrumenti u procjeni učinkovitosti projekta. Na skupštini HMZG usvojena je Programska deklaracija, koja definira misiju HMZG kao podršku gradovima, općinama i županijama učlanjenim u HMZG u nastojanjima da uspostave i vode respektabilne projekte Zdra-

MOTOVUNSKA LJETNA ŠKOLA UNAPREĐENJA ZDRAVLJA

grupe HMZG Kvaliteta života starijih osoba održan je u Dnevnom centru za starije osobe Pula i u Motovunu, sa 48 sudionika iz Pule, Rovinja, Poreča, Pazina, Zagreba, Opatije, Nedešćine, Dubrovnika, Novigrada, Rijeke, Osijeka, Krka, Raše te Landesa, Francuska i Asola, Italija, a raspravljaljalo se o modelima rada u nevladinu sektoru i mogućnostima intersektorske suradnje.

U subotu, 5. srpnja 2003., održana je svečana na večera povodom desete obljetnice Ljetne škole unapređenja zdravlja u Motovunu te su podijeljena priznanja osobama zaslužnim za pokretanje, organizaciju i provođenje Škole u proteklom desetljeću.

Na radnom sastanku tematske grupe HMZG Obitelj i zdravlje, održanom u Poreču, sudjelovao je 21 ekspert iz Pazina, Zagreba, Poreča, Rijeke, Umaga, Labina, Dubrovnika, Virovitice, Pule i Splita, a raspravljaljalo se o adekvatnoj podršci obitelji u tranzicijskim vremenima. Održana je i radionica Obiteljski ciklus – kada je obitelj najranjivija i kako joj tada pružiti podršku?

U Labinu je održana šesta radionica Škole demokracije – Parlament mladih, sa 72 sudionika iz Zagreba, Zaboka, Obrovca, Slatine, Varaždina, Labina, Pule, Oroslavja, Rijeke, Vinkovaca, Čakovca, Buja, te Sarajeva, Bosna i Hercegovina, Stranda i Sandnesa, Norveška, a vodeća je tema bila predstavljanje primjera dobre prakse iz sredina iz kojih su pristigli sudionici. Tema debate je bila Treba li Hrvatska ući u Europsku uniju.

Tečaj Mediji i zdravlje okupio je 84 političara, liječnika, novinara i gostiju, iz Zagreba, Krapinskih Toplica, Bjelovara, Ogulin, Rijeke, Velog Lošinja, Osijeka, Labina, Pule, Poreča, Slatine, Dubrovnika, Splita te Tua, Norveška, Beča, Austrija, Sandwella, Velika Britanija i Asola, Italija, a svi su se pozabavili temom Kako se pripremiti za krizne situacije.

Tečaj Zdrave organizacije ili kako promicati zdravlje na radnome mjestu okupio je 22 sudionika iz Zagreba, Koprivnice, Rijeke, Velike Gorice, Virovitice te Beča, Austrija,

Ljubljane, Slovenija, Mostara i Tuzle, Bosna i Hercegovina, koji su, između ostaloga, raspravljaljali o mjestu i ulozi psihofizičke relaksacije u rješavanju stresa, a tečaj Zdravljve i zdravstvena politika – izazovi decentralizacije, sa 44 sudionika iz državnih ministarstava, ŠNZ Andrija Štampar, HZZO, KB Dubrava, Zagreb, DZ Rovinj, ZZJZ Zagreb, Gradskog poglavarstva Zagreb i Specijalne bolnice za djecu s poteškoćama u razvoju Zagreb te Krapinsko-zagorske, Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Dubrovačko-neretvanske, Primorsko-goranske, Varaždinske, Virovitičko-podravske, Osječko-baranjske i Istarske županije ponajviše se bavio izradom županijskog akcijskog plana za zdravlje.

Nova dekada

Jedanaesta Ljetna škola održana je **od 27. lipnja do 11. srpnja 2004.** godine, a započela je Prikazom prioriteta IV. faze Europskog projekta Zdravih gradova, radionicom Sto je Health impact assessment i kako ga koristiti u našim gradovima? te Izvještajnom skupštinom HMZG, na kojoj su istaknuti finansijski problemi te promovirane tri knjige, Zdravo urbano planiranje, Zdravo sveučilište i Afirmacija uspješnog roditeljstva, sa 11 su-

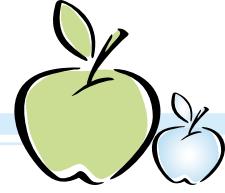
dionika iz Zagreba, Zadra, Vinkovaca, Poreča, Pule i Dubrovnika.

Radni sastanak tematske grupe HMZG Kvaliteta života starih bavio se modelima rada u Zdravim gradovima i županijama, a okupio je 41 sudionika iz Zagreba, Pule, Rijeke, Vinkovaca, Krapine, Zlatara, Zadra, Virovitice, Labina, Novigrada, Rovinja, Poreča, Raše i Dubrovnika, te Padove i Venecije, Italija.

Na radnom sastanku tematske grupe HMZG Obitelj i zdravlje, 45 sudionika iz Zagreba, Dubrovnika, Vinkovaca, Poreča, Labina, Buja, Splita, Pazina, Cerovla, Vrsara, Rijeke, Rovinja, Cresa, Opatije, Umaga i Čavala raspravljaljalo je o unapređenju zdravlja obitelji, a održane su i radionice iz programa Obiteljske konstelacije.

U Labinu je održana sedma međunarodna radionica Škole demokracije – Parlament mladih, a tečaj Mediji i zdravlje – Vjerodostojnost informacija u zdravstvu, u suradnji Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar", HMZG i Hrvatskog novinarskog društva, okupio je 79 sudionika iz Zagreba, Dubrovnika, Varaždina, Ogulina, Bjelovara, Splita, Rijeke, Krapinskih Toplica, Osijeka, Slavonskog Broda te Londona, Velika Britanija, Ljubljane, Slovenija, Sarajeva, Bosna i Hercegovina i Beograda, Srbija i Crna Gora.

"Središnje pitanje tečaja "Mediji i zdravlje", koji se održava u Motovunu, je kako poboljšati odnos novinara i zdravstvenih djelatnika radi unapređenja vjerodostojnosti informacija o zdravlju. Mediji u posljednje vrijeme gotovo svakodnevno izvještavaju o liječničkim pogreškama, najčešće na temelju pritužbi bolesnika, pa liječnici smatraju da su ti napisи pristrani i na štetu cijelokupne liječničke struke. Zato predsjednik Povjerenstva za medicinsku etiku i deontologiju HLK Božidar Vrhovac predlaže dopunu Kodeksa HND-a koji bi novinare obvezao na veću odgovornost prema činjenicama. (H)"
(Jutarnji list, 9. srpnja 2005.)

Niz stručnih predavanja liječnika, novinara, pravnika i sociologa dopunjeno je radionicama Implementacija zakona u praksi, odnosno Izrada Protokola / smjernice za izbjegavanje dezinformacija u medijima koji prate zdravstvo i predstavljanjem Rječnika preporučenih medicinskih izraza u novinarskom izvještavanju.

Tečaj Zdrave organizacije ili kako promicati zdravlje na radnome mjestu okupio je 37 sudionika iz Zagreba, Dubrovnika, Rijeke, Virovitice, Velike Gorice, Prigorja Brdovečkog, Splita, Varaždina i Slavonskog Broda te Ljubljane, Slovenija, Tuzle, Bosna i Hercegovina, Podgorice, Srbija i Crna Gora i Ženeve, Švicarska, a raspravljalo se o patogenezi i salutogenezi učinka profesionalnog rada na zdravlje, sindromu izgaranja, mobbingu, procjeni statusa invalida rada i drugim temama.

Na tečaju Zdravlje i zdravstvena politika raspravljalo se o izazovima decentralizacije i mogućnostima učenja od susjeda (iz Slovenije, Bosne i Hercegovine, Italije i Velike Britanije), a održan je i koordinacijski sastanak županijskih managerskih trojki.

Na radnome sastanku direktora Ljetne škole i pojedinih tečajeva raspravljalo se o dosegima jedanaeste i smjernicama i zadacima dvanaeste Ljetne škole unapređenja zdravlja.

Dvanaesta motovunska Ljetna škola unapređenja zdravlja održana je **od 1. do 15. srpnja 2005.** godine, i okupila je kao i svake prethodne godine, između tristo i četristo sudionika, uz dvadesetak vodećih svjetskih, europskih i hrvatskih predavača i voditelja. Započela je, pod nazivom Izazovi IV. faze europskog projekta zdravih gradova, radionicom Zdravo urbano planiranje, na kojoj je sudjelovalo jedanaest eksperata iz Vinkovaca, Pule, Krapine, Zagreba, Rijeke i Dubrovnika, a nastavljena radionicom Projektna utjecaja na zdravlje, o mogućnostima integriranja takve procjene u studije utjecaja na okoliš i o međuprofesionalnoj suradnji. Sudjelovalo je deset stručnjaka iz Pule, Zagreba, Vinkovaca, Rijeke i Dubrovnika. Radionica Zdravlje i zdravstvena politika

okupila je 28 sudionika iz Ploča, Osijeka, Krapine, Dubrovnika, Samobora, Buzeta, Pule i Zagreba, a bila je posvećena temi zdravog starenja i kvaliteti života starijih osoba. Tijekom četverodnevnog rada održana je i radionica Kazališta potlačenih, a na kraju su sačinjeni planovi modela intervencije. Prvi put u Hrvatskoj održana je radionica naslovljena Procjene i upravljanje rizicima /u zdravstvenoj ekologiji i javnom zdravstvu/, u suorganizaciji Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar" i ENSP (Ecole Nationale de la Sante Publique) iz Rennesa, Francuska. O intrigantnoj je temi raspravljalo 33 sudionika iz Zagreba, Koprivnice, Rijeke, Dubrovnika, Pule, Osijeka, Vinkovaca, Šibenika i Virovitice, te iz Rennesa, Francuska.

mladih Labin, na kojoj su predstavljena tri projekta (izgradnja SKATE PARKA, obnova i renoviranje rudarskog tornja te preuređenje dječjeg parka), a odabran je projekt SKATE PARKA. Tečaj je održan u znaku gesla Alberta Camusa: "Ne idi ispred mene, ne mogu te slijediti, ne idi iza mene, ne mogu te voditi, samo idi pored mene i jednostavno mi budi prijatelj!".

Dvanaesta Ljetna škola unapređenja zdravlja u Motovunu završena je održavanjem tečaja Zdrave radne organizacije ili kako promicati zdravlje na radnome mjestu, s radionicom Liječnici i kvaliteta zdravstvene zaštite i okruglim stolom Medicinska greška – liječnička odgovornost?, sa 56 sudionika iz Krapinskih Toplica, Zagreba, Požege,

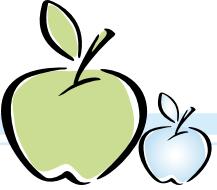
Više od šezdeset sudionika iz Zagreba, Osijeka, Rijeke, Siska, Dubrovnika, Umag, Koprivnice, Splita, Rovinja, Slavonskog Broda, Lovrana te Beograda, Srbija i Crna Gora, okupio je tečaj Mediji i zdravlje, s temom Pogreške u medijima i zdravstvu. Tečaj je održan pod pokroviteljstvom tvrtki MSD, GSK GlaxoSmithKline, Pliva, Belupo, Janssen-Cilag i medijskim pokroviteljstvom specijaliziranog medicinskog dvomjesečnika Medix, a o novinarskim su pogreškama govorili liječnici, dok su liječničke obrazlagali novinari. O pravnim aspektima liječničkih pogrešaka govorili su, naravno, pravnici. Raspravljalo se i o greškama medicinskih se-stara, komunikaciji grešaka, stresu i drugim temama.

U Labinu je održan osmi tečaj Škole demokracije – Vijeća mladih, s više od devedeset sudionika iz Zagreba, Rijeke, Labina, Obrovca, Slatine, Vinkovaca te norveških gradova Tau i Sandnes. Raspravljalo se o interkulturalnoj suradnji učenika labinskih srednjih škola s vršnjacima u Mađarskoj i Italiji, stanju i promjenama u našem školstvu, pripremi i radu mladih gradskih vijećnika, a održana je i sedma sjednica Gradskog vijeća

Dubrovnika, Rijeke, Kalinovice, Koprivnice, Prigorja Brdovečkog, Bjelovara, Gline, Karlovca te Sarajeva i Tuzle, Bosna i Hercegovina, Skopja, Makedonija, Celja, Slovenija, Beograda i Nikšića, Srbija i Crna Gora, Beča, Austrija, Raanana, Izrael i Rennesa, Francuska, odnosno tečaja Upravljanje kvalitetom u zdravstvenim službama, sa šest sekcija, koji se bavio izazovima u upravljanju, pri-kupljanjem, praćenjem i analizom podataka u zdravstvu, informatičkim sustavom, kvalitetom u kliničkom radu, akreditacijama te tranzicijom, zdravstvenim reformama i zna-nošću. Više od šezdeset sudionika pristiglo je iz Našica, Duge Rese, Zagreba, Požege, Krapinskih Toplica, Dubrovnika, Pakrac, Pule, Pazina, Koprivnice, Slavonskog Broda, Bjelovara te Sarajeva, Bosna i Hercegovina, Beograda i Nikšića, Srbija i Crna Gora, Re-nnesa, Francuska, Este i Padove, Italija i Ra-anana, Izrael.

Trinaesta Ljetna škola unapređenja zdravlja održat će se u Motovunu, **od 2. do 16. srpnja 2006.** godine.

Duško Popović,
popovicdj@yahoo.com

U Vinkovcima od 21. do 23. travnja 2006. održan Sajam zdravlja

Deset godina promocije zdravlja

Jubilarni, deseti Sajam zdravlja održan je od 21. do 23. travnja u Vinkovcima, posvećen kao i uvek promociji i prezentaciji dosega u očuvanju i unapređenju zdravlja i održivog razvijanja, kvaliteti života, ljudskim pravima, aktivnostima zajednice, očuvanju kulturnog i povijesnog naslijeđa i jačanju spoznaje kako je *ulaganje u zdravlje ulaganje u budućnost*. Sajam zdravlja zajednički su organizirali Grad Vinkovci, Vukovarsko-srijemska županija i Hrvatska mreža zdravih gradova, a na njemu se kroz predstavljanje proizvoda i usluga, tematska predavanja, stručne skupove, seminar, okrugle stolove, forume, debate, radionice, kazališne i filmske prezentacije, izložbe, sportske susrete, zabavu i smijeh promovira zdrav pristup životu pojedinca i zajednice u cjelini. Koordinatorica desetog Sajma zdravlja bila je Mandica Sanković, dipl. ing. arh., a uz domaće sudionike na Sajmu su sudjelovali i predstavnici Austrije i Njemačke. Značajno je napomenuti da je od ove godine uvedeno i bodovanje od strane Hrvatske komore medicinskih sestara za nastupe njihovih članica, te da je za sudjelovanje na Sajmu stiglo više od stotinu prijava.

Na svečanosti otvaranja jubilarnog Sajma zdravlja Ante Zvonimir Golem, državni tajnik u Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi RH, koje je bilo pokrovitelj desetog Sajma zdravlja, pozdravljajući sudionike Sajma u ime ministra Ljubičića naglasio je kako biti zdrav ne znači ne biti bolestan, već promicati zdravlje i podizati stanje svijesti o smislu ulaganja u zdravlje, a Božo

Galić, župan Vukovarsko-srijemske županije kako je Sajam zdravlja prilika za razmjenu iskustava između zdravih gradova i županija te stjecanja spoznaja lokalnih zajednica o mogućnostima i potrebama stvaranja uvjeta za provedbu ciljeva politike zdravlje za sve. Gradonačelnik Grada Vinkovaca Mladen Karlić zahvalio je svim sudionicima i organizatorima na doprinosu vrijednosti i uspjehu Sajma zdravlja, a predsjednik Hrvatske mreže zdravih gradova Slobodan Lang istaknuo skoro puna dva desetljeća rada Mreže na unapređenju zdravlja i činjenicu da Hrvatska podučava Europu o zdravlju i na taj je način, između ostalog, jedan od važnih resursa Europe. Nacionalna koordinatorica HMZG Selma Šogorić ponovila je sentencu Andrije Štampara o zdravlju kao stanju

potpunog fizičkog, duševnog i socijalnog blagostanja i svoje uvjerenje da bi Štampar, vidjevi Sajam zdravlja, bio zadovoljan jer su na okupu političari, civilno društvo, predstavnici lokalne i regionalne zajednice, na istom zadatku i dokazujući kako je ideja socijalnog zdravlja moguća.

Program svečanog otvaranja desetog Sajma zdravlja obogatili su svojim nastupima muška pjevačka skupina Lipa, baletni studio Sjaj, sportsko-plesna udruga Twist, KUD Lisinski i Tomislav Šustić-Pitur.

Petak, 21. travnja, prvi dan Sajma zdravlja

Sajam zdravlja održan je na prostorima SRC Lenje i Poljoprivrednog fakulteta u Vinkovcima. Radno je započeo tiskovnom konferencijom i promocijom četvrtoga broja *Epohe zdravlja*, o kojem su govorili glavna urednica Selma Šogorić i odgovorni urednik Duško Popović, a nakon svečanosti otvaranja Sajma zdravlja i obilaska štandova održana je Koordinirana rasprava na temu *izazovi lokalne samouprave i regionalne uprave u razvoju zdravlja, društvenog, kulturnog i gospodarskog života*. Sudionike je pozdravio Božo Galić, župan Vukovarsko-srijemske županije i najavio aktivno uključivanja Županije u rad Hrvatske mreže zdravih gradova, a pozdravne su riječi uputili i Selma Šogorić, nacionalna koordinatorica HMZG i Željko Ilić, dogradonačelnik Grada Vinkovaca. O reformi lokalne samouprave, izazovima i ograničenjima govorio je mr. sc. Teodor Andelić, koordinator projekta razvoja lokalne samouprave UNDP u RH, a o rukovođenju i upravljanju za zdravlje, "Zdravim županjama" Selma Šogorić. O razvoju kontinentalnog turizma u Hrvatskoj govorio je magistar Oliver Rath, rukovoditelj

Oberösteirrecih Touristik Gmbh, a o konceptu zdravstvenih hotela u Hrvatskoj i projektu *Mehr als Meer* Marijan Gjukić, dr. med i direktor Agentur Konnex OEG, Austrija. Prof. dr. sc. Aleksandar Durman s Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ivan Antonović, prof., samostalni umjetnik, izlagali su o *baštini kao polazištu za uređenje jednoga grada – Vinkovcima u svom devetom tisućjeću*. O kulturnom turizmu kontinentalnog dijela Hrvatske na primjeru Vinkovaca govorio je mr. sc. Vladimir Ćirić, prof., Tehnička škola Ruđera Boškovića u Vinkovcima. Organizatori rasprave bili su Grad Vinkovci, Agentur Konnex OEG, Österreich, Austrija, HMZG, UNDP i Gradski muzej Vinkovci.

Održan je i *okrugli stol o turističkim perspektivama jednog mesta ili regije*, s praktičnim primjerima, analizom i raspravom, kojim su rukovodili gosti iz Austrije.

Prvog dana Sajma zdravlja održan je i *Forum Zdravih gradova*, a na njemu izborna skupština Hrvatske mreže zdravih gradova.

Subota, 22. travnja, drugi dan Sajma zdravlja

Drugoga dana održavanja Sajma zdravlja, na *Okruglom stolu o poticajima i potporama u poljoprivredi* govorila je Karmen Sinković, viša stručna savjetnica u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva RH, istaknuvši program 10 puta 10, odnosno mjere poput potpora poljoprivrednim proizvodnim zadugama i udrugama poljoprivrednika, ali i sufinanciranje marketinške pripreme poljoprivrednih proizvoda, posebno autohtonih, poput kulena, pršuta i sličnih. Andrija Matić, pročelnik Upravnog odjela za poljoprivrednu Vukovarsko-srijemske županije govorio je o sufinanciranju kamata na kredite poljoprivrednih proizvođača.

Na forumu *Komunalno gospodarstvo i zdravstvena ekologija o mogućnostima lokalne uprave u smanjenju incidencije alergija dišnog sustava* izvijestila je Mandica Sanković, dipl. ing. arh., šefica Odsjeka prostornog planiranja u poglavarnstvu Grada Vinkovaca, a o akcijskom planu uništavanja ambrozije u Zagrebačkoj županiji za 2006. godinu govorio je Davorin Gajnik, dipl. pravnik. O *zdravstvenoj ispravnosti vode za piće u Varaždinu i Županiji varaždinskoj* izvijestila je Irena Tomiek, dipl. ing. prehrambene tehnologije.

Na forumu *Unapređenje zdravlja s mladima i za mlađe* o najznačajnijim zdravstvenim rizicima djece i mladih u RH govorila je Ivana Pavić Šimetin, dr. med., voditeljica Odjela za praćenje i analizu djelatnosti školske medicine pri Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo, a Kata Krešić, dr. med., spec. epidemiolog, Kruso Sokol, dr. med., spec. epidemiolog i Sanja Gali, dr. med., iz Zavoda za javno zdravstvo Vukovarsko-srijemske županije održali su predavanje

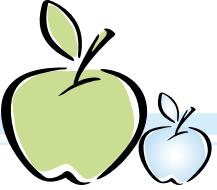
o malignim bolestima djece i mladih u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Iako nije velika, učestalost malignih bolesti u dječjoj i mlađenčkoj populaciji drugi je uzrok mortaliteta na ovom području, odmah nakon trauma. Ako se računa da odrasla osoba koja umire od karcinoma gubi oko dvadeset godina života, dijete ili mlada osoba gubi šezdeset i više, pa je tragedija utoliko veća. Najčešće su maligne bolesti u djece i mladih leukemija, tumori mozga i limfomi, a zatim tumori kostiju i ostala maligna oboljenja. U četiri godine, od 1999. do 2003., na ovom području zabilježena su 42 maligna oboljenja djece i mladih (u cijeloj Hrvatskoj 1080), a 41 osoba je umrla. Iako još nema istraživanja koja bi pokazala povezanost ratnih događanja i ovako visoke stope obolijevanja i mortaliteta, realna je pretpostavka kako izravna veza postoji.

O *adipozitetu/debljini u populaciji mladih osoba kao javnozdravstvenom problemu*

govorile su Dinka Kalaica, v. m. s. i Marija Dejanović, m. s. iz Doma zdravlja Vinkovci, o *spolno prenosivim bolestima kod mladih* Ljerka Brico, m. s. iz Specijalističke ginekoloske ambulante u Vinkovcima, a o temi *HIV i mladi* Jadranka Pavelić, m. s. iz Doma zdravlja Vinkovci. Posebno je zanimljivo bilo predavanje o *prevenciji spolno prenosivih bolesti* koje je održala skupina učenika Zdravstvene i veterinarske škole dr. Andrija Štampar iz Vinkovaca.

O *raščlambi stradalih od mina za mlade do 21 godine u RH i VSŽ* govorio je Dubravko Krušarovski, predstojnik podružnice Osijek Hrvatskog centra za razminiranje, a održano je i predavanje *Mladi u prometu* na kojem je Milan Marošević, voditelj ekipa za očevid PU Vukovarsko-srijemske istaknuo kako je u Hrvatskoj 253.046 registriranih vozača mladih od 24 godine, te da je među 597 smrtno stradalih u prometu prošle godine na području Hrvatske

SAJAM ZDRAVLJA

bilo čak 155 mlađih! U gotovo trideset posto tih nesreća uzrok je bio alkohol. O maloljetničkoj delinkvenciji govorio je Josip Župarić, dipl. kriminalist, Odsjek općeg kriminaliteta Odjela kriminalističke policije PU Vukovarsko-srijemske, naglasivši da je na ovom području 11,8 posto kaznenih djela protekle godine učinjeno na štetu maloljetnika, a istodobno je zabilježeno 37 kaznenih djela koje je počinilo četrtdesetero djece i 148 kaznenih djela koje je počinilo 125 maloljetnika. Najčešće su teške krađe, oštećenja tudihih stvari, zloporaba opojnih droga, prometni delikti i druga djela protiv imovine.

O pet godina rada udruženja klubova lječenih alkoholičara Sveti Rok Virovitičko-podravske županije izvijestile su Margita Hajduković, v. m. s. i Nada Medved, m. s., iz Zavoda za javno zdravstvo Sveti Rok Virovitičko-podravske županije, o nasilju nad životinjama članovi veterinarsko-ekološke sekcije Zlatna ribica Zdravstvene i veterinarske škole dr. Andrija Štampar iz Vinkovaca, o stanju volonterizma, koordinaciji i stavovima prema socijalno-zdravstvenom programu Grada Dubrovnika Miho Katičić, pročelnik upravnog odjela za kulturu i društvene djelatnosti Grada Dubrovnika, a o humanitarnom radu Mlađeži Crvenog križa Vinkovci njihov voditelj Branko Tomić.

Gradsko društvo Crvenog križa Vinkovci predstavilo se na Sajmu zdravlja prigodnim publikacijama, pokaznim vježbama pružanja

prve pomoći, radionicom iz programa MEMOAIDS II. (Mladi Educiraju Mlade O AIDS-u), radionicom za rano otkrivanje raka dojke po programu CORPUS MYSTICUM, te nastupom članova glazbene sekcije Mlađeži CK Vinkovci, kao i lutkarskom predstavom Mačak, pjetlić i Ilija, u izvedbi učenika OŠ Ivana Mažuranića, koja je poslužila kao povod davanja finansijske potpore inicijativi za kupnju stana u Zagrebu za potrebe djece oboljele od malignih bolesti i njihovih roditelja s područja Vinkovaca, kako bi imali gdje boraviti za vrijeme liječenja, a simboličnu, ali vrijednu 351 kuna članica Mlađeži Crvenog križa Tamara Sebastijan uručila je prof. Heleni Kuhařić, predsjednici Hrvatske žene Vinkovci, koja je organizirala i provodi ovu humanu akciju. Na aukciji slika održanoj zadnjeg dana Sajma zdravlja prodane su dvije slike Milana Cimeše i novih je 850 kuna uруčeno Hrvatskoj ženi.

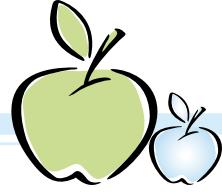
U Hotelu Admiral održana je još jedna aukcija slika, a prikupljena su sredstva namijenjena istoj svrsi, kupnji stana u Zagrebu. Prikupljeno je 27.200 kuna, ponuđena su djela dvadesetak, uglavnom vinkovačkih umjetnika, voditelj je aukcije bio Mirko Fodor, aukcija je provedena pod pokroviteljstvom Poglavarstva Grada Vinkovaca i Vukovarsko-srijemske županije, a oko organizacije i provedbe okupljeni su i Matica hrvatske Vinkovci, Hrvatska matica iseljenika-Ured Vukovar, Turistička zajednica

Grada Vinkovaca, Hrvatska glazbena unija i Društvo Hrvatska žena Vinkovci.

Suzana Fabijanić, dr. med., spec. školske medicine, voditeljica Službe za školsku medicinu Zavoda za javno zdravstvo Sisačko-moslavačke županije i prof. dr. sc. Vladimir Gruden, dr. med., spec. psihoterapije s Klinike za psihološku medicinu KBC Zagreb, održali su predavanja naslovljena *Optimizam*, odnosno *Uspješno poslovanje*, i između ostaloga naglasili kako je osnovna zadaća svakoga čovjeka ostati zdrav, te kako valja raditi koliko se može, a ne koliko se mora, jer drukčiji odnos pomaže brzom sagorijevanju čovjeka i njegovih radnih i životnih snaga.

Kako se predstaviti poslodavcu i kako tražiti posao pokušala je slušatelje naučiti Vesna Kovač, prof. sociologije i rukovoditeljica Odjela posredovanja pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, područnoj službi Vinkovci. Na forumu *Susreti predstavnika Škola demokracije, Gradskih vijeća mlađih hrvatskih gradova, suradnja na lokalnoj razini* održani su korisni razgovori o načinu rada i mogućnostima suradnje, a među ovogodišnjim je sadržajima desetog Sajma zdravlja pozornost izazvala i *Pressica mlađih*, održana u *Vanilla klubu* 22. travnja. Organizator je bilo Vijeće mlađih Grada Vinkovaca, a medijski pokrovitelj vinkovačka televizija VTV. Debatu su vodile četiri ekipe, a raspravljalo se o stilu života mlađih, njihovu stavu o demografskoj politici, te o različitostima među ljudima. Srednjoškolce, studente i predstavnike nevladinih udruža pobijedili su učenici OŠ Bartola Kašića iz Vinkovaca, najbolje pripremljeni za raspravu. U zabavnom dijelu programa nastupili su vinkovački manekeni, plesna udruža, glumačka skupina, a prigodni su domjenak pripremili učenici Industrijsko-obrtničke škole S. S. Kranjčevića iz Vinkovaca, smjer ugostiteljstva i turizma.

Udruženje manekena Loreena prikazalo je svoju djelatnost, a u subotu, 22. travnja, na Dan planeta Zemlje Udruga za zaštitu okoliša Zeleni san organizirala je oslikavanje grafita na zidu oko stadiona HNK Cibalia.

Nedjelja, 23. travnja, treći dan Sajma zdravlja

Na forumu Invalida tema je bila zapošljavanje osoba s invaliditetom, a organizatori foruma bili su Udruga za pomoć osobama s invaliditetom Bubamara, Vinkovci, Grad Vinkovci, HMZG, LEDA centar Vinkovci te odjeli za gospodarstvo, zdravstvo i društvene djelatnosti Županije vukovarsko-srijemske. O informiranosti i svijesti kao putu ka bržem i boljem zapošljavanju osoba s invaliditetom govorila je mr. med. sc. Mirjana Dobranović, socijalna psihijatrica, predsjednica Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida, a o projektu IZAZOV, partnerstvo za zapošljavanje osoba s invaliditetom mr. sc. drs. Jelke van der Valle, psiholog. Na forumu je odana posljednja počast Kristinki Matičić, predsjednici udruge Bubamara, koja je preminula neposredno prije održavanja Sajma zdravlja.

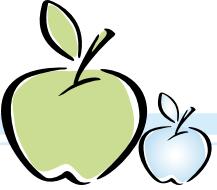
Održane su i prezentacije projekta promicanje metoda eko-poljoprivrede i alternativnog ruralnog razvoja na području općina Illok i Tovarnik, o čemu je izvijestila mr. sc. Dragana Drašković, voditeljica projekta, te zadrugarstva kao oblika samozapošljavanja osoba s invaliditetom, o čemu je govorio Josip Brkljačić, upravitelj Zadruge osoba s invaliditetom u Puli.

U organizaciji Hrvatskoga kuharskog saveza i Udruge kuhara Vukovarsko-srijemske županije održano je, u sklopu desetog Sajma zdravlja, i natjecanje najboljih kuhara iz cijele Hrvatske, drugi Hrvatski kuharski kup Zlatna jabuka. Kuhari su se natjecali u pripremi hladne plate, glavnog toplog jela i deserta, s naglaskom na svinjetini i jabukama, a pobijedili su Miroslav Dolovčak, zagrebački hotel The Westin, Miljenko Kosanović, riječki hotel Bonavia i Grozdana Bohor, restoran Fantasy Ludbreg.

Deseti Sajam zdravlja obilježen je i brojnim sportskim aktivnostima. Tako je FIDE majstor Želimir Smuk podučavao mlade šahiste tajnama ove igre, a članovi Bridž klubova Barutana Vinkovci i Vupik Vukovar odigrali su mini turnir. Na prostoru Sportsko-rekreacijskog centra Bajer održana su natjecanja u boćanju, u organizaciji Boćarskog kluba Bajer, s osam ekipa iz Belog Manastira, Cericu, Jarmine, Vinkovaca i Vukovara, te u sportskom ribolovu, u organizaciji Sportsko-ribolovne udruge Bajer, sa šest ekipa iz Ludbrega, Slavonskog Broda, Soljaka i Mikanovaca, Varaždina, Vinkovaca i Zagreba. Pecao se uglavnom šaran, a pobjednici su ulovili čak 85 kilograma!

Zajednica tehničke kulture Vukovarsko-srijemske županije organizirala je i uspješno provela info-radionicu za mlade

kompjuteraše. Održana je i *igraonica/predstava Mladi i mine*, radionica *tkanja prostirki i izrade sjedalica od vune*, radionica *lončarstva, šaranja tirkvica i zlatoveza*, pod nazivom *očuvajmo tradiciju životom*, promocija *eko-štanda Europskog doma Vukovar*, preventivni pregledi i stručna savjetovanja te mjerjenje stanja organizma, a posebno šećera u krvi i krvnoga tlaka, radionica origamija, tehnike presavijanja papira namijenjena djeci predškolske dobi, prezentacija malog poduzetništva, vježbovih tvrtki, programa stambene štедnje itd. Objavljen je i treći broj sajamskog priručnika za dobro raspoloženje Razbibriga, pun šala, viceva, karikatura i križaljki.

Organizatori desetog Sajma zdravlja nagrađili su pojedine sudionike za uspješan nastup i prezentaciju sadržaja kojima doprinose promociji zdravlja. U kategoriji dioničkih društava najbolji je, po mišljenju ocjenjivačkog suda u sastavu Ante Miljak, član Gradske poglavarnice zadužen za kulturu, te Gordan Panić i Antun Smajić, fotoreporteri Večernjeg odnosno Vinkovačkog lista, bio štand *Hrvatskih šuma, Uprave šuma Zagreb, Podružnice Vinkovci*, a u kategoriji obrtnika štand *Pekarsko trgovackog obrta Rožić* iz Slavonskog Broda, uređen u suradnji s *Obrtom*

narodnog veza iz Karlovca. U kategoriji obiteljskih gospodarstava pobjednik je *Obiteljsko pčelarsko gospodarstvo Knežević* iz Šiškovaca, a u kategoriji udruga *Škrinjica, udruga za očuvanje tradicionalnih obrta i rukotvorina Vinkovci*. Najviše je pažnje posjetitelja i sudionika Sajma zdravlja izazvao štand *Centra za predškolski odgoj*

Vinkovci, s replikama poznatih zgrada iz središta Vinkovaca, koji je pobijedio u kategoriji odgojno-obrazovnih ustanova, a po mišljenju posjetitelja može se smatrati i ukupnim pobjednikom.

Duško Popović,
popovicdj@yahoo.com

Raspisan natječaj za finansijsku potporu

Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva

Do 11. rujna 2006. godine traju natječaji za ostvarivanje finansijske potpore i pozivi za iskazivanje interesa za suradnjom koje je 28. lipnja raspisala Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.

Natječaj za građanske inicijative pod nazivom "Naš doprinos zajednici" otvoren je za one projekte koji su kroz jednokratnu aktivnost namijenjeni poboljšanju kvalitete življenja ili općeg dobra u lokalnoj zajednici. Predviđeno je financiranje do pedeset projekata, a najviše je mogući iznos potpore 15.000,00 kuna.

Natječaj za razvoj zajednice pod nazivom "Zajedno za bolje" namijenjen je partnerskim projektima s ciljem razvoja neprofitnog poduzetništva u oblasti socijalne ekonomije, za razvoj lokalne zajednice, filantropije i kulture lokalnog davanja u općekorisne svrhe, predviđena je visina potpore od 20.000,00 do 150.000,00 kuna, a i ovdje ih je moguće najviše pedeset.

Treći je natječaj namijenjen demokratizaciji i razvoju civilnog društva, a posebno projektima koji potiču regionalnu i prekograničnu suradnju, unapređenje demokratskih institucija društva i vladavine prava te primjenu novih tehnologija u razvoju civilnog društva. Visina je potpore ovisna o povezanosti više udruga oko istoga projekta, a kreće se između 50.000,00 i 80.000,00 kuna, odnosno od 80.000,00 do 150.000,00 kuna. Osigurana su sredstva za najviše 45 takvih potpora.

Konačno, četvrti je natječaj zamišljen kao institucionalna potpora razvoju i/ili stabilizaciji udruga, a mogu se prijaviti isključivo udruge ili regionalne ili programske mreže udruga koje svojim aktivnostima doprinose promjenama u društvu unutar svog područja djelovanja ili čak na više područja. Najviše se deset potpora dodjeljuje u iznosu do 350.000,00 kuna, još najviše deset u iznosu do 150.000,00 kuna i najviše deset u iznosu do 50.000,00 kuna.

Raspisana su i dva poziva za iskaz interesa za suradnjom na jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva na lokalnoj i regionalnoj razini, otvoren prije svega projektima koji pružaju usluge na regionalnoj razini putem različitih vrsta programa potpore i izobrazbe, a visina se potpore kreće do 100.000,00 kuna i može ih dobiti najviše trideset organizacija, odnosno za provođenje istraživanja vezanih uz pozicioniranje i razvoj civilnog društva u Republici Hrvatskoj, sa predviđenim iznosima potpore do 100.000,00 kuna po projektu, kojih može biti najviše pet.

Cjelokupna se natječajna dokumentacija može pronaći na internetskoj stranici <http://zaklada.civilnodrustvo.hr> odnosno dobiti pozivom na telefon 01/2399-100 ili elektronskim putem na adresi natjecaj@civilnodrustvo.hr.

Duško Popović,
popovicdj@yahoo.com

Svečano i radno obilježen 20. svibnja

Dan Hrvatskih zdravih gradova

Dan Hrvatskih zdravih gradova, koji se od 2003. godine obilježava 20. svibnja, u raznim se dijelovima Hrvatske proslavlja na razne načine. Tako je u Labinu u petak, 19. svibnja, održan prijem za voditelje i sudionike u projektu Labin – Zdravi grad, koji su pripremili Bruno Hrvatin, gradonačelnik Grada Labina i Eni Modrušan, koordinatorica projekta Labin – Zdravi grad, a istog je dana u suradnji s BBK Istrabike i Dječjim vrtićem Pjerina Verbanac održana dječja biciklistička utrka Klincijada. U večernjim je satima u gradskom kinu održan prigodan program u kojem su nastupili članovi dramske radionice, mažoretkinje, balerine grupe Stars, Sirene i Male balerine te manekeni Krijesnice, a u holu je kina priređena izložba radova članova likovnih grupa Labin, Rabac i Vinež i održana likovna radionica Moja slika u ogledalu. Nastupili su i Minicantanti i Dječji pjevački zbor Mornica. Idućeg je dana u Klubu umirovljenika Donji Labin održana akcija mjerjenja tlaka i kontrole šećera u krvi, u suradnji s Planinarskim društvom Skitači organiziran izlet za umirovljenike, a 22. svibnja, u suradnji s Hrvatskom ligom protiv reumatizma Istarske županije, iz Pule, predavanje na temu Liječite osteoporozu,

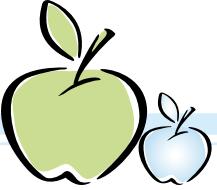
Vrijednost međunarodnog projekta Zdravi grad prvenstveno je u tome što je on zamišljen i provodi se na lokalnoj razini, jer mu je cilj da gradske vlasti uvaže potrebe i interese građana. Projekt je to kojim se ne stvara nikakva paralelna struktura, već se inicira da funkcioniраju postojeći sustavi – zdravstveni, socijalni, sustav školstva... Našim radom jačamo nevladin sektor i civilno društvo, svojevrsno smo "ljepilo" preko kojega građani mogu utjecati na političke odluke koje s tisuću aspekata djeluju na njihovo zdravlje – kaže nam dr. sc. Selma Šogorić, nacionalna koordinatorica Hrvatske mreže zdravih gradova.

Na godišnjem poslovnom sastanku mreže, čiji je domaćin Opatija, okupili su se predstavnici dvadesetak hrvatskih gradova koji su prošli predviđenu proceduru za ulazak u mrežu, ali ima još toliko gradova koji se "motaju oko mreže" i svake godine se novi uključuju. Po tome je Hrvatska vrlo jaka na međunarodnom planu, a spada i u one zemlje koje su se među prvima uključile u projekt koji je prije petnaestak godina pokrenuo Europski ured Svjetske zdravstvene organizacije. (Novi list, 25. 9. 2002.)

spriječite prijelome, u prostorijama Doma zdravlja u Labinu. U Splitu je Dan Hrvatskih zdravih gradova obilježen zajedno s Danom volonterskoga rada. Na rivi je održano predstavljanje udruge koje se bave volonterskim radom i brojnim aktivnostima vezanim uz projekt Split – Zdravi grad, uz prigodne programe, izložbe i druge sadržaje, a Vesna Zec, pročelnica Upravnog odjela za socijalnu skrb i zdravstvenu zaštitu Grada Splita i koordinatorica projekta Split – Zdravi grad, posebnim je vođenjem kroz cijelodnevni program upoznavala građane i posjetitelje s aktivnostima i ulogom projekta Zdravi grad u Splitu i u cijeloj Hrvatskoj. Split je 1990.

godine pristupio projektu Zdravi grad, član je II. faze projekta, a među brojnim aktivnostima ističu se programi zdravstvene preventivne edukacije, razvoja ljudskog i socijalnog kapitala, programi inkluzije, rad Volonterskog centra, programi za nezaposlene socijalno ugrožene građane i njihove obitelji, programi poticanja dojenja, programi prehrane za osobe starije dobi i socijalno ugrožene, za invalide i za osobe s posebnim potrebama, programi prevencije i ranog otkrivanja malignih bolesti, ozelenjivanja i primarne selekcije otpada te poticanja održivog razvijanja. U Rijeci je Dan Hrvatskih zdravih gradova obilježen održavanjem

HRVATSKA MREŽA ZDRAVIH GRADOVA

svečane sjednice Gradskog vijeća i Poglavarstva učenika pri projektu Rijeka – Zdravi grad, koja je održana u Gradskoj vijećnici i uz sudjelovanje predstavnika interesnih grupa građana. Na sjednici je bio i Vojko Obersnel, gradonačelnik Grada Rijeke. Sudjelovali su i učenici Posebnog odjeljenja Ekonomski škole Mijo Mirković te uvaženi gosti iz Slovenije, koji su održali predavanje Kako učiti čitati djecu s poteškoćama u razvoju. Na sjednici su predstavljeni projekti Sukladan život u zajednici i Trenutna ljudska prava u našoj školi, kao i rad Odbora za zdravstvo i socijalnu skrb odnosno Odbora za obrazovanje i mlade pri Gradskom vijeću učenika, te jednogodišnje aktivnosti pojedinih interesnih grupa. Svečana je sjednica završena prikazivanjem filma o Trećem festivalu stvaralaštva i postignuća osoba s invaliditetom. U Slatini je održana konferencija za tisak na kojoj su gradski čelnici i predstavnici projekta Slatina – Zdravi grad izvjestili o važnosti projekta i spremnosti za njegovo širenje i obogaćivanje novim

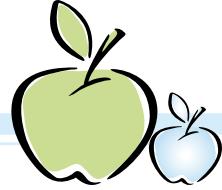
Hrvatska je mreža zdravih gradova najjača struktura odnosa prema zdravlju u pogledu kvalitete života koja u Hrvatskoj postoji, otvorena je svakom građaninu, a onaj gradonačelnik koji nije prihvatio izazov te mreže, može smatrati da svoju funkciju ne obavlja valjano – rekao je doc. dr. Slobodan Lang, savjetnik Predsjednika Republike za humanitarna pitanja i koordinator Hrvatske mreže zdravih gradova, na početku rada dvodnevног radnog sastanka Hrvatske mreže zdravih gradova, jučer u Gradskoj vijećnici. Sudionici sastanka su koordinatori gradskih projekata "Zdravi grad", predstavnici gradskih uprava i djelatnici Suportivnog centra nacionalne mreže, s time da se taj sastanak po prvi put održava izvan Zagreba.

– Imajući na umu da je Zagreb prvi ušao u mrežu zdravih gradova, da se mreža širila i za vrijeme rata te da se broj gradova udvostručio, možemo reći kako Hrvatska sa svoja 24 grada ima značajnu ulogu u okviru svjetskog projekta – rekla je dr. Selma Šogorić na početku izvješća s poslovnog sastanka projektnih gradova održanog u Dublinu od 23. do 26. listopada 1996., prezentirajući što i kako rade drugi europski gradovi, što je dobit od projekta koji provode i na koji način mijere svoju efikasnost i rezultate. (Glas Istre, 30. 11. 1996.)

sadržajima, a zatim je održana power-point prezentacija o sudjelovanju učenika iz Slatine u radu Škole demokracije – Parlamenta mlađih u Labinu, u sklopu Motovunske ljetne škole unapređenja zdravljia i predstavljanje sva četiri izšla broja Epohe zdravljia, s naglaskom na tekstovima i prilozima o aktivnostima u Slatini. Na dva mjesta u gradu građani su mogli izmjeriti tlak i količinu šećera u krvi. U Poreču je održan prijem za mlade volontere projekta Poreč – Zdravi grad, koji su gradonačelniku uručili listu s nekoliko tisuća potpisa građana priključenih u akciji Drvored zdravljia, a pripadnici odreda izviđača informirali su građane o potrebama osoba s invaliditetom i prigodno označavali automobile nepropisno parkirane na mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom te dijelili letke namijenjene roditeljima kojima ih upozoravaju na potrebu razvijanja uspješne komunikacije i dobrih odnosa roditelja i djece.

Duško Popović,
popovicdj@yahoo.com

Izborna skupština Hrvatske mreže zdravih gradova

Novi Upravni odbor HMZG

Izborna skupština Hrvatske mreže zdravih gradova održana je 21. travnja 2006. godine, u Vinkovcima, za vrijeme održavanja desetog Sajma zdravlja. Na Skupštini su bila 24 predstavnika od ukupno 30 članova Skupštine, pa je njezin rad i donošenje pravovaljanih odluka bio u skladu sa zakonom i Statutom HMZG. Skupštinu je otvorio predsjednik HMZG Slobodan Lang, jednoglasno je usvojen prijedlog dnevnog reda i sastav radnog predsjedništva, nakon čega je nacionalna koordinatorica HMZG Selma Šogorić podnijela usmeno izvješće o aktivnostima Hrvatske mreže zdravih gradova u razdoblju od 2002. do 2006. godine.

Na zahtjev Ureda za udruge Vlade RH, koji je pružao finansijsku potporu njezinim

Vlahušića od 2003. godine 20. svibnja obilježava se kao *Dan hrvatskih zdravih gradova*, a od travnja 2005. godine redovito se objavljuje glasilo Hrvatske mreže zdravih gradova *Epoха zdravlja* i tijekom proteklih godinu dana objavljena su četiri broja. Osuvremenjen je i vizualni identitet web stranica HMZG. Gradovi Split, Dubrovnik, Crikvenica i Zagreb proveli su RAP. Pristupanjem županija u članstvo HMZG došlo je do bitne promjene, a programom *Zdrave županije* obuhvaćeno je u međuvremenu 15 županija i Grad Zagreb. Deset je županija formaliziralo svoje članstvo u HMZG, gradovi Zadar i Slavonski Brod obnovili su aktivnosti koje su neko vrijeme bile zamrle, a Šibenik se sve češće javlja kao novi mogući član Hrvatske mreže zdravih gradova.

HMZG je objavila tri nove knjige, *Zdravo urbano planiranje*, u prijevodu Mandice Sanković, *Zdravo Sveučilište*, u izdanju Split – Zdravi grad i *Kreativno roditeljstvo* u izdanju Poreč – Zdravi grad. Usuradnji Zdravih gradova Pule, Rijeke i Dubrovnika u pripremi je i knjiga *Procjena učinka na zdravlje*.

Rijeka – Zdravi grad i Zagreb – Zdravi grad uspješno su se uključili u četvrtu fazu Europskog projekta Zdravi grad, a nastavljena je i vrijedna međunarodna suradnja, s Norveškom, na projektu *Škole demokracije – Parlament mladih*, SAD, bratimljenjem USAID New Jersey sa Split – Zdravi grad, suradnja i pomoći mreži zdravih gradova Bosne i Hercegovine, suradnja s Centrom za kontrolu i prevenciju bolesti u Atlanti, SAD, suradnja sa Srbijom i Crnom Gorom te s Makedonijom kao i suradnja s pokrajinom Regio Veneto, Italija.

Finansijski je Hrvatska mreža zdravih gradova bitno ojačala, udvostručivši 2005. godine prihode u odnosu na one iz 2002., pa je danas to samoodrživa udruga sa samostalnim financiranjem većine aktivnosti.

Vesna Zec informirala je o radu i dosezima projekta Northland, koji se provodi u suradnji s Fakultetom medicine i stomatologije i Školom javnog zdravlja, New Jersey, SAD, i koji je Split – Zdravi grad dobio licencu za korištenje u cijeloj Hrvatskoj, pod nazivom BUBA (Bistar Um Bez Alkohola). Marino

Torić iskazao je zadovoljstvo zbog učlanjenja Županije dubrovačko-neretvanske u HMZG, a Mladen Karlić izvjestio o aktivnostima na organizaciji Sajma zdravlja, koji se u Vinkovcima održava po četvrti put i pozvao na još sadržajnije sudjelovanje svih članova Hrvatske mreže zdravih gradova.

Izvještaj o poslovanju u protekle četiri godine jednoglasno je usvojen.

Razriješeni su dosadašnji članovi Upravnog odbora HMZG i naglašeno da će jedan od kriterija pri izboru novih biti formalizacija članstva grada ili županije u Hrvatskoj mreži zdravih gradova, jer je bez obzira na osobni angažman pojedinaca ili postignute rezultate u njihovim sredinama nezamislivo da budu članovi Upravnog odbora ako njihovi gradovi ili županije nisu i formalno članovi HMZG, sa svim pravima i obvezama koje članstvo prepostavlja.

Za članove novog Upravnog odbora HMZG predloženi su **Davorin Gajnik**, Zagrebačka županija, **Tomislav Boban**, Virovitičko-podravska županija, **Miho Katičić**, Dubrovnik – Zdravi grad, **Sonja Grozic Živolić**, Istarska županija, **Vesna Zec**, Split – Zdravi grad, **Nataša Basanić Čuš**, Poreč – Zdravi grad, **Mladen Karlić**, Vinkovci – Zdravi grad te **Selma Šogorić i Slobodan Lang**.

Prijedlog sastava novog Upravnog odbora HMZG jednoglasno je usvojen. Selma Šogorić zahvalila je na povjerenju i naglasila osobnu predanost obavljanju dužnosti u iduće četiri godine, nakon kojih bi se povukla iz aktivnog sudjelovanja u radu Upravnog odbora HMZG. U iduće bi četiri godine valjalo profesionalizirati Suportivni centar zapošljavanjem poslovnog tajnika i projektnog managera koji bi vodili poslovanje, osnažiti suradnju gradova i županija kao i profesionalizirati njihove projekte, ojačati umrežavanje lokalno i međunarodno, očuvati postojeću infrastrukturu i tradicionalne projekte poput Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja i Sajma zdravlja, ali raditi i na iznalaženju novih oblika aktivnosti.

Slobodan Lang predložio je promjenu pečata Hrvatske mreže zdravih gradova na kojem bi ubuduće umjesto *Zdravlje za sve do 2000.* pisalo *Svi za zdravlje*. Prijedlog je jednoglasno usvojen.

Selma Šogorić izvjestila je i o obilježavanju dvadesete obljetnice projekta Zdravi grad u 2008. godini i o kandidaturi Grada Zagreba za domaćina Europske konferencije zdravih gradova.

Duško Popović,

popovicdj@yahoo.com

aktivnostima, Hrvatska mreža zdravih gradova finansijski se osamostalila 2003. godine, odvojivši finansijsko poslovanje od poslovanja Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. S obzirom na početak radova na obnovi zgrade Škole narodnog zdravlja Andrije Štampara, Suportivni centar HMZG poslovoao je od 2003. godine na dvije lokacije, na Šalati i u KB Dubrava, što je bitno otežalo rad. Prestao je i ugovorni odnos s dotadašnjom administrativnom tajnicom, a njezine poslove od tada povremeno obavlja tajnica na ŠNZ Andrije Štampara Ana Petrić. Sve uobičajene aktivnosti HMZG su nastavljene, od tečaja *Zdravlje u zajednici*, preko *Sajma zdravlja i Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja do poslovnih sastanaka*, koji su održani 2002. godine u Opatiji, istodobno sa sastankom Europske mreže zdravih gradova koji je održan u Rijeci, zatim 2003. godine u Zagrebu, u okviru Prvoga hrvatskog kongresa preventivne medicine, 2004. godine u Splitu i 2005. godine u Labinu.

Odlukom ministra zdravstva Andre

Epoha zdravlja

Glasilo Hrvatske mreže zdravih gradova

Izdaje

Hrvatska mreža zdravih gradova

Predsjednik HMZG

Docent dr. Slobodan Lang
slobodan.lang@hzjz.hr

Glavna urednica

Dr. sc. Selma Šogorić ssogoric@snz.hr

Odgovorni urednik

Duško Popović popovicdj@yahoo.com

Izvršni urednik

Nenad Goll nenad@goll.hr

Grafičko oblikovanje

Iva Kujundžić

Redakcija: Škola narodnog zdravlja

"Andrija Štampar", Rockfellerova 4, 10000

Zagreb, telefon 4566 996 telefax 4590 275

List izlazi periodično. Rukopise i fotografije ne vracamo. Glasilo je otvoreno za suradnju. Prilozi se ne honoriraju.

Priprema i tisk

VJESNIK d.d.

Naklada 10.000 primjeraka